

KONSTNÄRLIGT INTRÅNG

- OM ATT HÄVDA SIN RÄTT TILL PLATS I DET OFFENTLIGA STADSRUMMET

Stina Hellqvist

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och
jordbruksvetenskap, SLU Alnarp
Examensarbete inom landskapsarkitekturprogrammet
2008:27

KONSTNÄRLIGT INTRÅNG

- OM ATT HÄVDA SIN RÄTT TILL PLATS I DET OFFENTLIGA STADSRUMMET

Artistic Encroachment

-About claiming the right to space in the public place

Stina Hellqvist

Handledare: Ann Bergsjö och Jitka Svensson

Examinator: Maria Hellström

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU Alnarp

Examensarbete inom landskapsarkitektprogrammet 15 hp

Huvudämne: landskapsarkitektur

2008:27

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	4
Abstract	5
1. Inledning	6
Bakgrund	6
Uppsatsens mål och syfte	6
Tillvägagångssätt och metod	6
Det offentliga rummet	8
2. Vad är gatukonst?.....	9
Definition	9
Skillnaden mellan gatukonst och graffiti	9
Olika typer av gatukonst	12
Målningar	13
Klistermärken/affischer	14
Objekt/skulpturer	15
Gatukonst – en konstform?	17
Historia	18
3. Varför uppkommer gatukonsten?	20
Gatukonstnärernas drivkrafter	20
Den politiska handlingen	20
Spridandet av konsten	22
En kul grej	22
4. Vad säger lagen?.....	23
5. Gatukonstens påverkan	25
Hur påverkas invånaren?	25
Undersökning	26
Tolkning av resultaten	28
Hur påverkas det offentliga stadsrummet?	29
Hur kan man som planerare bemöta gatukonsten?	31
6. Avslutning	34
Källförteckning	35
Tryckta källor	35
Otryckta källor	37
Bildförteckning	38

SAMMANFATTNING

”Att hävda sin rätt till plats” är ett återkommande argument för utövandet av olovlig konst i det offentliga stadsrummet. Det offentliga rummet som ett demokratins centrum anses av vissa hotad av till exempel reklamen och de kommersiella intressena, och gatukonsten har blivit ett medel att demonstrera sitt missnöje. Gatukonsten sprids olagligt och oftast anonymt i det offentliga stadsrummet och rörelsen växte fram ur den urbana graffitiscenen under 70-talet. Gatukonsten har därför flera likheter med denna. Trots likheterna finns dock också en del fundamentala skillnader mellan graffitin och gatukonsten och i den här uppsatsens resonemang behandlas enbart gatukonsten.

Gatukonstverken i dagens städer blir allt fler, och verkens utformning och framtoning varierar i det oändliga. Man kan dela in gatukonsten i tre generella kategorier; målningar, klistermärken/affischer och objekt/skulpturer. Gatukonstnärernas intentioner med sina verk framhävs ofta som politiska, men en ödmjuk tanke om spridande av glädje och skönhet framhålls också, samt den personliga tillfredsställelsen i handlingen som skapandet innebär.

Eftersom gatukonsten kan se ut på många olika sätt är inställningen till den hos de människor som vistas i staden långt ifrån homogen. Gatukonstverk som har en humoristisk framtoning uppskattas i hög grad av många medan obehagliga och ”meningslösa” verk väcker övervägande negativa känslor. Äldre människor tycks överlag ha en mer negativ inställning till gatukonsten än yngre.

Gatukonsten har en förmåga att utnyttja ”tomma” eller övergivna utrymmen i staden som genom konsten får en helt ny mening. Den samspelar ofta med det omgärdande rummet och formulerar sitt budskap i det rumsliga sammanhanget. Vissa kommuner har intagit en ganska liberal ställning inför konsten medan andra kommuner ögonblickligen sanerar den. Eftersom gatukonsten är olaglig och bygger delar av sin identitet på detta är det lite svårt för planerare främja gatukonsten. Att verka för ett mer öppet debattklimat om det offentliga stadsrummet i kommunen samt reflektera över reklamens utbredning i staden kan dock vara ett steg i rätt riktning.

Sökord:

Gatukonst, offentliga rummet, graffiti, reklam.

ABSTRACT

”Claiming the right to space” is an argument frequently used by street artists for justifying illegal art in the public space. The public city space as a room of democracy and right to free speech is by some people considered threatened by commercial interests, and street art has become a way to demonstrate disapproval towards this. Street art is illegal and often anonymously performed in our cities. It developed in the late 1970s from the urban graffiti scene in America, and has therefore a lot in common with the graffiti movement. While there are similarities between the two, there are also fundamental differences. In this essay only *street art* is considered.

Today’s cities are full of street art, and its design is widely varying. The pieces can be divided into three general categories; paintings, stickers/posters and objects/sculptures. The street artists’ intentions with their work is often described as political, but the idea of beauty and joy distribution, as well as the pure satisfaction of the action, is also pointed out.

Since street art is such a varying phenomenon, people’s attitude towards it is far from homogeneous. Street art with a touch of humour is highly appreciated, while frightening or just “meaningless” pieces are received with a lot more scepticism or anger. Old people’s attitude to the phenomenon is not as positive as young people’s.

Street art has the ability to use empty or abandoned city spaces and, through the art, give them a whole new meaning. There is often a clear interplay between the city room and the street art piece, and the art’s message is articulated through the spatial context. Some local governments in Sweden have taken up quite a liberal attitude towards street art while others clear it out immediately. Since street art is illegal and builds part of its identity on this fact, it is rather difficult for town planners to take up a very street art friendly attitude. Working for increasing people’s influence in the public city spaces, and discussing the commercial advertisers role in the city, could however be a step in the right direction.

Keywords:

Street art, public space, graffiti, commercial advertising.

1. INLEDNING

Bakgrund

Uppsatsens mål och syfte

Denna uppsats är en del i kursen *Skriva om landskap* (15 hp) som ges vid landskapsarkitektprogrammet vid SLU i Alnarp. Kursen är det avslutande momentet i grundutbildningen och leder till en kandidatexamen i landskapsarkitektur.

Målet med uppsatsen är att beskriva fenomenet gatukonst; vad det är, hur utvecklingen har sett ut i ett historiskt perspektiv, hur gatukonsten förhåller sig till lagen, samt varför den här typen av konst uppkommer. Utifrån detta sker också en diskussion om hur gatukonsten påverkar stadsrummet och människorna som vistas där, samt hur man som planerare kan förhålla sig till fenomenet. Syftet med arbetet är att få en djupare förståelse för gatukonstens avsikter, uttryck och avtryck i samhället, samt att förmedla erhållen information och erfarenheter till läsaren av uppsatsen. Uppsatsen riktar sig främst till landskapsarkitektstudenter och en intresserad allmänhet.

Tillvägagångssätt och metod

Uppsatsarbetet har framförallt bestått av litteraturinläsning och bevakande av den aktuella debatten om gatukonst, samt själva skrivandet av uppsatsen. Det har även ingått intervjuer med relevanta personer samt en mindre enkätundersökning bland folk på gatan. Litteratur som använts är både publicerade böcker, vetenskapliga uppsatser, tidnings-/tidskriftsartiklar, radio- och TV-program samt Internetsidor. En bok som var mycket användbar i ämnet var Andersen, Borg och Ohlssons bok *Playground Sweden*. I boken intervjuas ett trettiotal gatukonstnärer och den bild dessa intervjuer ger om gatukonstnärerna var en viktig grundsten i mitt avsnitt om gatukonstnärernas drivkrafter. För att få en bredare bild av gatukonstnärernas drivkrafter och inte förlita mig för mycket på denna enskilda källa studerade jag även annan litteratur i ämnen som till exempel böcker skrivna av, eller i samarbete med, gatukonstnärer själva. Exempel på detta är brittiske Banksys bok *Wall and Piece* samt duon Barksys *Urban Recreation*. Emma Paulssons uppsats *Att planera för det oplanerade* innehöll också fyra utförliga intervjuer med verksamma gatukonstnärer. Tidningsartiklar, radio- och TV-program där gatukonstnärer intervjuades användes också. Eftersom jag utifrån dessa källor ansåg mig ha ett ordentligt underlag för att studera gatukonstnärernas drivkrafter intervjuades inga gatukonstnärer under uppsatsarbetets gång.

Internet var till stor hjälp under hela arbetsprocessen och hjälpte mig att skapa en diverserad bild av själva fenomenet och av utövarnas avsikter. Internetsidor som www.gatukunst.se och www.atlasmuren.se var bra ingångar till ämnet, tillsammans med andra forumsidor och bloggar. Intervjuer med polisen Dan Östman på Stockholms klottergrupp, polisen Rolf Tagesson på Malmöpolisens, Mia Hansson på gatukontoret i Malmö och Mats Frej på trafikkontoret i Stockholm utgjorde också givande delar i arbetet.

För att skapa mig en bild av hur invånaren i staden påverkas av gatukonsten och hur dennes inställning till fenomenet ser ut, gjordes också en enkel enkätundersökning. Denna redovisas i kapitel 5. *Gatukonstens påverkan*. Tjugosju slumpmässigt utvalda personer på gatan i Malmö stoppades och gjorde ett test bestående av tio bilder som de tittade på och sedan bedömde. Bedömningen innebar att de avgjorde hur positivt respektive negativt de uppfattade att företeelserna på bilderna påverkade dem på en skala från ett till fem. Enkäten sammanställdes sedan och analyserades och resultatet gav mig en indikation på hur allmänhetens inställning till gatukonsten ser ut.

Det offentliga rummet

Uppsatsens titel, *Konstnärligt intrång*, följs, som man kan läsa på titelsidan, av underrubriken ***Att hävda sin rätt till plats i det offentliga stadsrummet***. Uttrycket *det offentliga stadsrummet* är ett ytterst centralt begrepp i uppsatsen eftersom det är i detta medium det konstnärliga intrånget, gatukonsten, sker. Gatukunst som uppkommer i icke-offentliga stadsrum, som till exempel i privata trädgårdar, blir med ens inte gatukunst utan istället en personlig utsmyckning (se Gatukunst – definition). Det offentliga rummet som begrepp har dock blivit lite av ett slit-och-släng-uttryck och det kan ibland vara svårt att veta vad uttrycket egentligen syftar till. Uttrycket används ofta för att beskriva ett icke-fysiskt rum för meningsutbyte och kommunikation där yttrandefrihet och demokrati är viktiga grundpelare. I Nationalencyklopedin beskrivs dock det offentliga rummet som *”en del av en bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, till exempel torg, gator, parker, passager eller gallerior. Husens fasader, plank och vegetation kan betraktas som väggar i det offentliga rummet. Begreppet är tillämpat främst inom städer och stadsliknande samhällen”* (Nationalencyklopedien). Det offentliga rummet finns med andra ord också i fysisk form överallt omkring oss i staden. Det är i detta rum som vi förflyttar oss, upplever möten och stadspuls, kommunicerar, stimuleras, söker stillhet och rekreation, motionerar eller utför dagliga vardagsrutiner. Ordet offentlig härstammar ifrån tyskan och betyder allmän eller öppen, tillgänglig (Andersson 2005, sid 3). Det offentliga rummet ska alltså vara ett allmänt och öppet rum där alla får vistas oavsett kön, etnicitet eller ålder. Det ägs gemensamt av oss medborgare och alla har rätt att vistas där utan något krav på motprestation. Precis som man kan utläsa från texten i Nationalencyklopedin finns det offentliga rummet även inomhus. Statliga byggnader, skolor, bibliotek och gallerior utgör likaväl som torget en del av det offentliga rummet (Arkebäck & Sjöblom 2005, sid 10).

Det fysiska offentliga rummet och det icke-fysiska offentliga rummet har många saker gemensamt eftersom de båda utgör viktiga delar i vårt demokratiska samhälle. I båda dessa rum sker samtal och diskussioner, och i den mångfald av åsikter och meningsskiljaktigheter som finns där lär vi oss att utveckla vår egen åsikt (Holmberg 2007, sid 59). I meningar som ”vem har egentligen rätt att uttala sig i det offentliga rummet” kan man syfta både på det icke-fysiska mediarummet, och på det fysiska stadsrummet (där till exempel gatukunst kan vara ett uttryckssätt).

I den här uppsatsen används begreppet ”det offentliga stadsrummet” och syftar då till det *fysiska*

offentliga rum som möter oss *utomhus*. Anledningen till denna avgränsning är att gatukonsten just är ett fysiskt sätt att uttrycka sig som lämnar ett faktiskt avtryck i staden. Gatukonsten tycks också ha en förmåga att dyka upp i just stadens offentliga rum utomhus. Kanske beror detta på att det är dessa rum som verkligen är tillgängliga för oss alla, dygnet runt. En annan förklaring kan vara det vidare spektrum av individer som rör sig i det offentliga rummet utomhus, och den breda slagkraft som ett budskap i detta rum därför ger.

Dagens offentliga stadsrum genomgår en förändring mot en mer privatägd och kommersialiserad form (Holmberg 2007, sid 60). Naomi Klein beskriver i boken *No Logo* hur stadens gata har blivit den mest åtråvärda varan i reklamkulturen och att detta satt själva gatukulturen i belägringstillstånd. Allt eftersom tiggare, affischörer, kringdrivande fönsterputsare och gatukonstnärer jagas bort av polisen förvandlas allt det som verkligen sker på gatunivå till brottslig verksamhet (Från citat av Klein i Andersson 2005, sid 5). I den bästa av världar skulle det offentliga rummet vara ett rum där alla kan vistas och känna sig välkomna och trygga. I verkligheten är det dock inte lika enkelt. Planerare och politiker har ett oerhört stort ansvar att försvara och värna det offentliga rummets vikt och utformning så att det verkligen blir ett rum för alla. Catharina Gabrielsson kritiserar i en artikel i DN den planerade inglasningen av Sergels Torg i Stockholm. Hon beskriver hur hanteringen av projektet skett i det fördolda utan en allmän debatt, och den ”uppremsning” som projektet delvis syftar till. En representant från polisen uttalar sig i artikeln att det egentliga syftet med ombyggnaden är att ”*få bort missbrukarna, invandrarna, ungdomarna, uteliggarna och gratisätarna*” (Gabrielsson 2007-10-17). När fler och fler offentliga rum går liknande öden till mötes och ”sluter sig” runt en mindre grupp invånare växer en frustrationen bland de grupper som känner sig exkluderade. Ett resultat av detta är till exempel olika aktivistgrupper som *Reclaim the streets*, men också olika former av gatukonst (Andersson, C., 2005, sid 6).

2. VAD ÄR GATUKONST?

Definition

I den här uppsatsen används termen *gatukonst* (på engelska *street art*) som samlingsord för det fenomen uppsatsen beskriver. Någon exakt definition av ordet finns inte eftersom det helt saknas i Svenska Akademiens Ordlista, Nationalencyklopedin och Bonniers Ordbok (2008-03-08). Ordet togs i bruk först för några få år sedan (Andersson m fl 2007, sid 43) men på Internet är termen redan väletablerad. På www.google.se ger gatukonst upp emot 40 000 träffar (2008-03-08) vilket är fler än vad många andra stadselement som *reklampelare*, *gatsten*, *gångtunnel* och *marknadsstånd* ger. Den svenska Internetbaserade encyklopedin Wikipedia beskriver ordet gatukonst som ”*en postmodern konströrelse som innefattar obeställd konst i offentlig stadsmiljö*”. Internetsidan www.susning.nu fokuserar mer på den olagliga aspekten i fenomenet och definierar ordet som ”*illegal konst i offentliga rum*”. Gemensamt för de olika förklaringarna av gatukonst är att de beskriver en konstform som uppstått utan någon form av samhällelig inblandning. En staty på torget som beställts av kommunen räknas alltså inte in i begreppet gatukonst.

Många andra uttryck för relaterade företeelser har dykt upp under uppsatsarbetet. Ord som *urban art*, *guerilla art*, *neo-graffiti*, *stencil art*, *post-graffiti* och *corporate art* uttrycker alla något som mer eller mindre tangerar den komplexa världen av obeställd, normbrytande konst i det offentliga stadsrummet. Gränserna för vad de olika termerna egentligen beskriver är flytande och deras definitioner är snarare en fråga om i vems mun de tas än en vetenskaplig sanning. Lite hårddraget kan man säga att jag i uppsatsen har valt att använda ordet gatukonst som ett samlingsnamn för alla dessa termer, eftersom jag under mina studier inte sett några tydliga skillnader mellan vad de olika termerna beskriver. Det begrepp som dock fått falla utanför uppsatsens definition för gatukonst är *graffiti*.

Skillnaden mellan gatukonst och graffiti

Hur graffitin förhåller sig till gatukonsten kan utlösa en del bryderier. Ordet graffiti drar med ens upp en våg av associationer, känslor och åsikter hos de flesta. Den så kallade spraykonsten och signatur-graffitin (det vill säga *tags*) som pryder tunnelbanor, betongmurar och husfasader är vad de flesta associerar med graffiti, och associationerna är inte alltid av det positiva slaget. Malin Lernfeldt skriver i en artikel i Göteborgsposten att ”*nu finns det ju de som hävdar att graffiti och vandalisering är olika saker. Men det är det inte.*” (Lernfeldt 2007-02-26). Claes Arvidsson

skriver i sin tur på Svenska Dagbladets ledarsida om att ett Stockholm utan graffiti blir ”renare, snyggare och tryggare” och hävdar därmed indirekt att graffitin gör att staden upplevs otrygg (Arvidsson 2008-02-06). Ordet graffiti kommer dock från italienskans *graffito* (plural *graffiti*) och betyder helt enkelt inskrift, teckning eller målning på mur (Bonniers Svenska Ordbok). I begreppet graffiti ryms med andra ord en uppsjö av olika uttryckssätt, allt ifrån enkla ”Anna loves Peter” -texter på offentliga toaletter, till politiska budskap på väggar, schablonmålningar, tagar och klassisk spraykonst.

Bild 1 och 2. Graffiti. Spraykonst på parkeringshuset Anna, Malmö, och signatur-graffiti (tag), Malmö.

Huruvida gatukonst och graffiti är två helt olika saker eller delar av samma företeelse råder det delade meningar om. I boken *Street Art Stockholm* görs en tydlig skillnad på begreppen. Där beskrivs graffitikonstnären och gatukonstnären som två olika typer av aktörer med olika drivkrafter och uttryckssätt. Vad författaren definierar som graffiti framgår dock inte. Gatukonsten representeras däremot av hundratals bilder på bland annat schablonmålningar, klistermärken och politiska texter, vilket mycket väl skulle kunna rymmas under ovan nämnda definition för graffiti. På den amerikanska konstradiokanalen WPS1 ägnas en knapp timme åt att diskutera *street art* och dess historia, men under hela programmet talas det ändå enbart om graffitin som om dessa två vore synonyma. Cecilia Anderson beskriver i artikeln *Gatukonst – på plats i staden* å andra sidan graffitin som en *typ* av gatukonst, amerikanska Wikipedia likaså. Hur förhållandet och gränsdragningarna mellan gatukonst och graffiti ser ut verkar med andra ord vara mycket otydlig! Ett logiskt schema över hur de olika begreppen skulle kunna hänga ihop ser ut så här:

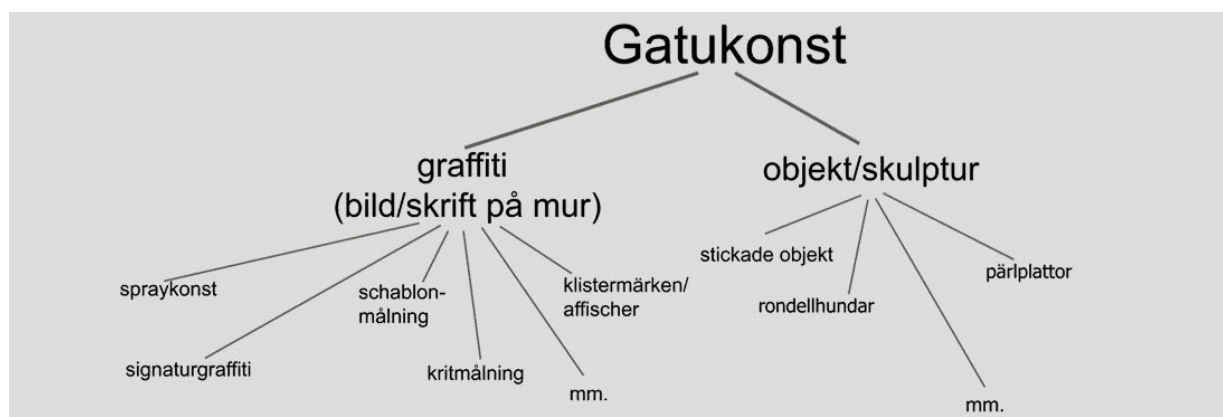

Bild 3. Ett sätt att förhålla sig till gatukonsten och graffitin.

Figuren utgår då från det faktum att graffitin rent tekniskt är en konstform tillägnad gatan och det offentliga rummet och därmed en självklar typ av *gatu-konst*, precis som fågelholken på baksidan av Härgårman-skylden är en. Den formella definitionen av ordet graffiti som skrift och bild på mur underbygger också den här typen av uppdelning. Gatukonsten och graffitin har dessutom många saker gemensamt som talar för att de är delar av samma träd. Till exempel pågår båda dessa typer av visuellt utövande illegalt i våra stadsrum. Konstformerna växer fram helt utan inblandning från staten, kommuner eller företag. Både graffiti- och gatukonstutövarna arbetar också vanligtvis anonymt eller under ett alter ego. Som nämnts tidigare har gatukonsten också en gång växt fram ur graffitiscenen och många gatukonstnärer har en bakgrund i graffitikulturen.

Men trots att det finns många likheter mellan graffitin och gatukonsten finns det också många viktiga skillnader som ovanstående indelning inte åskådliggör. Det finns en tydlig skillnad i framtoning och i utövarens drivkraft mellan spraykonsten och signatur-graffitin jämfört med de övriga formerna av gatukonst. I böckerna *Dom kallar oss klottrare. Svensk graffiti* (Jacobsson 2000), *Overground. 9 nordiska graffitimålare* (Barenthin Lindblad & Jacobsson 2003) och *Writers United. Historien om WUFC – Ett svenskt graffiti crew* (Almqvist & Hagelin 2005) studeras och dokumenteras den svenska graffitikulturen och ett tjugotal svenska graffitikonstnärer. Alla arbetar de med sprayfärger och spritpennor i klassiska graffitiformer som vi känner igen från våra svenska stadsrum. Ett tydligt mönster i deras drivkrafter syns direkt i intervjuerna. De flesta av utövarna började måla graffiti i de tidiga tonåren och ser spänningen och kulturen runt graffitin som den viktigaste drivkraften. Många uttrycker också viljan att bli kända och få uppmärksamhet och bekräftelse som ett grundläggande motiv bakom sitt målade, kombinerat med ett genuint intresse för att måla. Ytterst sällan framhålls några former av politiska motiv bakom målandet, vilket ofta betonas av gatukonstnären (se Gatukonstnärernas drivkrafter).

Graffitin handlar mycket om att sprida sitt alias i så stor utsträckning som möjligt för att få en framstående position i kretsen. Inom gatukonsten anses dock kvaliteten generellt viktigare än kvantiteten av många, ”*det är inte den som gör mest utan den som gör schysstast grejer som vinner. Det är en annan sorts rivalitet*” säger 23-årige gatukonstnären Prao om gatukonsten jämfört med graffitin (Andersen m fl 2007, sid 53). Stockholmsgruppen Mogul säger samma sak; ”*hellre välgjort än att synas överallt.*” (Andersen m fl 2007, sid 32). Dock betyder inte detta att spridandet av sin signatur och ”kändisskapet” inte kan vara en drivkraft bland vissa gatukonstnärer, det betyder bara att det sällan är dessa motiv som *framhålls* av gatukonstnärerna. Kanske vill gatukonstkulturen uppfattas som mer politiskt korrekt än graffitikulturen och framhäver istället mer ”ädla” motiv än kändisskap och spänningssökande bakom sitt skapande.

Graffitin har ett oskrivet men stramt regelsystem som de flesta graffitikonstnärer håller sig inom vilket begränsar alstren till att se ut på ett visst sätt. Många graffitikonstnärer har historiska förebilder och kan peka på referenser i sina verk till olika tidsperioder eller aktörer (Andersen m fl 2007, sid 47). För graffitiutövaren eller den vane betraktaren kan tydliga skillnader mellan olika stilar och konstnärer märkas, men för många andra ser den mesta graffitin ungefär likadan ut. Gatukonsten har däremot ett betydligt friare regelverk, och spannet mellan de olika uttrycksformerna är avsevärt mycket större än inom graffitin. Gatukonsten talar ofta ett mer lättillgängligt språk än graffitin och kommunicerar i högre grad med personer utanför den egna kretsen. Den svenska gatukonstnären Hop Louie beskriver det som att ”*graffiti riktar sig i ganska stor grad till folk som redan är inne i det, det är ganska internt. Gatukonst är enklare för folk att ta till sig tror jag.*” (Paulsson 2008, sid 62).

Om man tittar på graffitimålningen kontra gatukonstverket är användandet av text helt olika. Även om text förekommer inom gatukonsten, är det figurativa uttrycket betydligt vanligare. I

graffitin är text däremot snarare regel än undantag, och bokstavslösa figurer mycket ovanliga.

Polisen Dan Östman på Stockholm klottergrupp menar att det finns en tydlig skillnad mellan spraykonsten/signaturgraffitin och gatukonsten och att denna ligger i just utövarens intention med verket. Han menar att spray-/signaturgraffitikonstnären utövar sin konst för att hävda sig själv och för att genom sina verk indirekt synas så ofta och mycket som möjligt. Målet är att sprida sitt alias över staden och bilda sig ett namn i graffitivärldens gemenskap. Han menar att gatukonstnären å andra sidan ser konsten som en kanal ut till allmänheten; ett offentligt galleri där alla har rätt att ställa ut. Till skillnad från graffitikonstnärens strävan efter att synas så länge och mycket som möjligt ser gatukonstnären förgängligheten i verket som en utmaning och tillgång, tror han.

Genom arbetet med uppsatsen har jag kommit att uppleva fler likheter i uttryck mellan den politiska schablonmålningen och den stickade halsduken på statyn än jag gör mellan den sprayade tagen och den politiska schablonmålningen. Grunden till denna uppfattning ligger just i intention bakom verket och det budskap det signalerar. Kulturen runt verkens upphovsmän är också en viktig grund till detta. Det här ställningstagandet ger därför en annan uppdelning mellan gatukonsten och graffitin än den tidigare presenterade, i vilken graffitin och dess spraykonst och signaturgraffiti är särskild från gatukonsten. Uppdelningen möjliggör användandet av begreppet gatukonst utan att automatiskt även syfta på graffitin, samt demonstrerar gatukonsten och graffitis olikheter betydligt bättre än tidigare uppvisade modell.

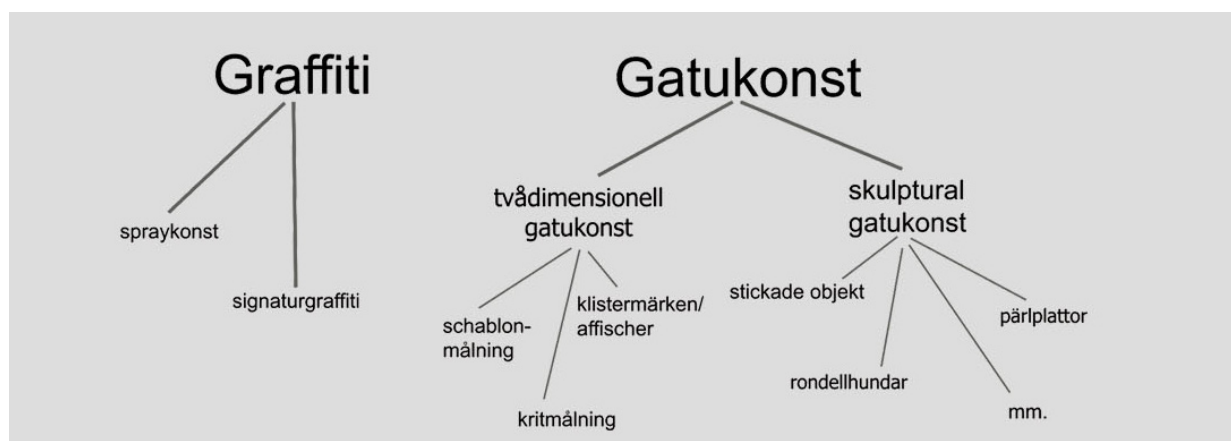

Bild 4. En annan uppdelning mellan gatukonsten och graffitin. Uppsatsen utgår från den här uppdelningen.

Olika typer av gatukonst

Gatukonst finns i en mängd olika former. De konstnärliga kvaliteterna och utformningen av verken är mycket skiftande, liksom storleken, materialvalet, uttrycket och budskapet. Vissa verk är stora och har ett tydligt utåtriktat budskap som pockar på den förbipasserandes uppmärksamhet. Andra är mer subtilt insmugna i vår vardag och kräver kanske att man går förbi tre-fyra gånger innan det upptäcks. Många verk uppvisar ett påtagligt politiskt budskap där skaparen uppenbarligen vill skapa reaktion eller eftertanke hos den förbipasserande.

Andra alster är mer inåtvända och ganska svårbegripliga för oss vanliga betraktare. Bodil Juggas skriver i Arbetarbladets kultursidor att ”*kanske är det ingen slump att uttrycken street art och*

street smart låter så lika. Som vanlig flanör kan man nämligen känna sig lite dum inför gatukonsten ” (Juggas 2007-03-25).

De vanligaste typerna av gatukonst är målningar, klistermärken, affischer och olika former av objekt/skulpturer.

Målningar

Schablonmålningen (stencilmålningen) är den mest använda tekniken inom den målade gatukonsten. Figuren sprayas eller målats på väggen med hjälp av en utskuren mall och bildar på så vis en bild (se bild 5 och 6). Tekniken förknippas av många med den brittiske gatukonstnären Banksy som spridit sina politiska schablonbilder över London och övriga världen sedan slutet av 90-talet. Den fria spraymålningen används framför allt inom graffitin, men av en del också som teknik i gatukonsten (se bild 7). Signaturen Herr Ballerina är ett exempel. Hans maskerade balleriner svävar bland annat fram på väggar runt om i Lund.

En annan form av målning som används inom gatukonsten är kritmålningen. Kritans obeständiga färg spolats lätt bort och verket blir därmed ett ytterst flyktigt inslag i staden. En gatukonstnär som använt sig av den här tekniken är Julian Beever som på ett förvirrande sätt leker med perspektiv och skala på stadens golv. Förvånansvärt naturtrogna hål eller brunnar dyker ibland upp mitt på trottoaren, och på andra ställen tycks beläggningen resa sig hotfullt när man närmar sig den. Duon Barksy (inte att förväxla med brittiske Banksy) har också använt sig av den yttersta förgängligheten i vissa av sina verk. De spenderade till exempel en vinternatt för några år sedan med att spraya gigantiska påståenden och frågor på de snöklädda isarna i Stockholms innerstad. Meningar som *“This is it!”*, *“To the boys in blue, catch me if you can.”* och *“My mother told me to stay home... but did I listen? Hell no!”* mötte trafikanterna följande morgon men försvann lika snabbt när snön så småningom smälte (Akay & Peter 2006, sid 161). Som Barksys meningar visar behöver gatukonstmålningarna alltså inte vara figurativa utan kan ibland enbart bestå av text (se bild 8). En morgon på Dalagatan i Stockholm kunde en meterhög mening läsas högt upp på Sabbatsbergs kvinnosjukhus fasad som hade börjat rivas i dagarna. Meningen löd *“Är din tid också förbi?”* (Andersen, et al. 2007, sid 8). Texter som denna, skrivna med en sorts svart ironi, kan jag tycka representerar gatukonstens ifrågasättande och humoristiska framtoning ganska bra.

Bild 5 och 6. Schablonmålad gatukonst. Städerska av Banksy i London och en kråka i Malmö av okänd konstnär.

Bild 7 och 8. Målad gatukonst. Frihandsmålning och text på ett rivningshus. Båda i Stockholm av okänd konstnär.

Klistermärken/affischer

Ser man rent kvantitativt på gatukonsten är klistermärken den klart vanligaste formen. Det är förmodligen också den typ som väcker mest negativa reaktioner. Precis som graffitins tag sprids klistermärkena runt staden i rasande fart och orsakar stora saneringskostnader när de sedan ska avlägsnas. Svenske Folke är en flitig spridare av sina små klistrade lappar och de går att finna på stuprör och elskåp i Stockholm. Lapparna består av korta datorskrivna budskap. Vissa är politiska; *"Stoppa meningslösa antivåldskampanjer"*. Vissa är kryptiska; *"Så många ögon..."* Somliga filosofiska; *"Kärlek är bara ensamhet som lämnar kroppen."* Andra bara helt meningslösa; *"Jag kan inte sova"* (www.gatukonst.se). Det finns också många typer av klistermärken som har en mer bildmässig framtoning. De återfinns i regel, precis som Folkes lappar, på stuprör, elskåp, soptunnor, bänkar och busskurer. Klisterlapparna är den del av gatukonsten som jag uppfattar ligger längst ifrån begreppet konst och närmast begreppet klotter. Detta beror framför allt på den extrema spridning av klistermärken som skett. Eftersom det även klistras upp många klisterlappar av direkt kommersiellt syfte dränks en del av de riktigt fina lapparna av de stora mängderna. Staden kan i nuläget därför kännas en aning mättad på klisterlappar. Även Folke är tveksam över vad det han håller på med ska klassas som *"Det är ingen avancerad konst. Det är inte ens konst, liksom"* (Andersen, et al. 2007, sid 20).

Bild 9-11. Klistermärken, Malmö. Okända konstnärer

Klistermärken av det lite större slaget kan istället kallas affischer. Var gränsen mellan en affisch och ett klistermärke går är lite svårt att säga men jag uppfattar att skillnaden framför allt beror på objektets storlek. Det finns ett gränsland där emellan där definitionen är godtycklig. Eftersom ett objekt som är större är svårare att placera ut (eftersom det kräver mer plats) har affischerna inte spridits fullt så mycket som de små klisterlapparna och uppfattas därför inte lika påträngande av många. En del affischer består av utskrivna fotografier och har klippts ut konturenligt längs objektet på bildens form. Dessa ger ofta ett märkligt bidrag i staden och skapar uppmärksamhet och reaktion genom att förvirra sina betraktare. Ett exempel på detta är några turister som dök upp för ett par år sedan längs väggar och murar i centrala Stockholm. Vid första anblicken tycktes inget konstigt med turisternas närvaro. Det var först vid en närmare titt som det blev uppenbart att turisten med sin kamera i själva verket var tvådimensionell och faktiskt uppklistrad på väggen. Affischerna hade hamnat där tack vare tidigare nämnda gatukonstnärerna Barksy som helt enkelt skrivit ut ett gäng bilder på turister och klistrat upp på väggarna. Barksys ena hälft, Klisterpeter, har också satt djupa spår i Stockholm med sina tusentals rådjur som med ledsna ögon betraktar förbipasserande från sina platser på baksidan av gatuskyltar.

Bild 12. "Turist". Affisch av Barksy på en vägg i Stockholm. Några verkliga turister fotograferar "turisten".

Objekt/skulpturer

Amerikanska stickkollektivet Knitta Please började 2005 att sticka fodral till pelare, mössor till dörrhandtag och halsdukar till statyer i USA (www.knittaplease.com). Ungefär samtidigt dök små svarta fåglar upp på gatuskyltar, trafikljus och stolpar runt om i London och strax därefter fanns Barksys 65 gungor att finna på oväntade platser i Stockholm. De hängde och dinglade från busskurer, tunnelbaneuppgångar, och vägskyltar.

Objekten och skulpturerna utgör den lite ovanligare men mest diversifierade gruppen av gatukonstformer. Objektens olika gestalter sträcker sig från små fågelholkar på gatuskyltar till stickade mössor på statyer, människor i fiberglas, gungor, uppklistrade pärlplattor, utbytta gatuskylters, ministäder i övergivna skrymslen och uteliggare i betong. Kreativiteten tycks inte ha någon gräns. Av någon anledning verkar också dessa former av gatukonst vara mer accepterade hos allmänheten och väcker färre ilska debatter. Kanske beror detta på det faktum att objekten sällan "försör" en vägg såsom målningen, affischen och klistermärket gör.

Duon Barksy är lite av veteraner på den svenska gatukonstscenen. När de arbetar var för sig (det vill säga som Akay och Klisterpeter) sträcker sig deras gatukonstverk över alla typer av material och uttryck. Tillsammans har de dock riktat in sig på mer objekt-/skulpturmässiga projekt av vilka en del är mycket uppseendeväckande. Egentligen skulle vissa av deras verk behöva en egen kategori, de skiljer sig så drastiskt från mycket av den övriga gatukonstscenen idag. Ett exempel på detta är deras projekt *12m³* som bestod av ett litet blått, robust ihopsnickrat hus som hängde och dinglade från en klippvägg i Nationalstadsparken i Stockholm. Utsikten genom stugans fönster var bedårande över vattnet och ett avlägset Lidingö för de två personer som fick plats att övernatta där inne. Eftersom stugan hängde på en klippvägg och inte stod på marken visade det sig att den, förvånande nog, inte var inom räckhåll för stadens byråkratiska restriktioner. (Akay & Peter 2006, sid 45) Det lilla huset har väckt många diskussioner om Stockholms bostadsbrist och de hårda begränsningar som råder kring husbyggande.

Ett annat projekt signerat Barksy är *Traffic Island*, en liten lantidyll i miniatyr mitt i ett bullrande trafiklandskap i Stockholm. Högt upp på en klippa mellan två motorvägar stod den lilla rödmålade stugan med vita knutar och staket och skapade förvirrade reaktioner hos de förbisvischande bilarna. (Akay & Peter 2006, sid 5)

Bild 13. "Traffic island" av Barksy, Stockholm.

En typ av objekt som också skapat en slags särställning inom gatukonsten är *rondellhunden*. Som en våg av humor och lekfullhet drog rondellhundstrenden fram över Sverige för några år sedan. Allting började med att konstnären Stina Opitzs betongkonstverk föreställande en hoppande hund vandaliserades i en rondell i Tornby utanför Linköping. Innan konstverket hade bytts ut kunde dock förvånade invånare i Tornby en morgon se att den vandaliserade hunden hade ersatts av en ny hemmasnickrad hund i plywood. Den nya hunden hade kommit till tack vare två konststudenter i Linköping som ville visa sitt avståndstagande mot den aggressiva vandalism den förra hunden hade fått utså. Plywoodhunden var kanske inget stort konstnärligt mästerverk, men den skapade ändå en slags uppmuntrande och humoristisk stämning hos betraktarna. Rondellhunden i Tornby gav därför direkt mersmak hos hobbysnickrare landet över och syskon till hunden började dyka upp i andra rondeller. Plötsligt ville varenda liten by ha sin egen rondellhund. Hundarna byggdes med en sprudlande kreativitet i alla möjliga material och kom så småningom att pryda rondeller i hela Sverige. (www.rondellhund.se)

Bild 14-17. Olika former av objekt och skulpturer; rondellhund i Stjärnsund (okänd konstnär), stickat ledstångsfordral av Stick-Kontakt, pärlplatta i Malmö (okänd konstnär) och gatuklinker av Malmö Street Project.

Gatukonst - en konstform?

Vad som räknas som konst och inte är förstås en oerhört komplex fråga. Är gatukonst *konst*? Caroline Wickmark skriver i en artikel om gatukonst i Sydsvenska Dagbladet att ett återkommande mönster genom tiden varit att den moderna konsten motarbetats in i det sista tills motståndet till slut gett vika och konsten blivit en accepterad del i konstvärlden (Wickmark 2008-03-06). Är det detta som håller på att hända med gatukonsten? Ett exploderande intresse för gatukonst håller på att födas vilket gett upphov till böcker, artiklar och till och med kurser i ämnet. Debatterna runt gatukonst och om fenomenet verkligen kan kallas konst går ständigt heta, men diskussionerna kan ibland kännas lite tröstlösa. Konst är något ytterst subjektivt som olika människor uppfattar och reagerar på helt olika. Bonniers ordbok definierar konst som en "*estetisk verksamhet*" och svenska Wikipedia som "*en skapande verksamhet som syftar till dekorativa, emotionella eller expressiva uttryck eller resultatet av en sådan verksamhet*". Konst kan alltså innefatta ganska mycket. Att avgöra vad som är konst och inte är därför väldigt svårt. Frågan är högst beroende av ur vems perspektiv man väljer att titta på verket; skaparens eller betraktarens. Om man utgår från alstrets upphovsman känns ett resonemang runt verkets intention relevant; om ett verk har uppkommit med konstnärliga avsikter borde verket rimligen vara konst. Utgår man istället från betraktaren kan svaret variera i oändlighet på grund av olika människors uppfattningar.

I den här uppsatsen har jag valt att se gatukonsten ur gatukonstnärens perspektiv, och därför valt att betrakta gatukonsten som ett konstnärligt fenomen. Detta har lett till att jag använt ord som

just gatukonst samt gatukonstnär.

Om man ska försöka svara på frågan vad skillnaden är mellan gatukonst i staden och ”vanlig” (laglig) konst i staden så har jag gjort min definition enkel; den vanliga konsten är *beställd*, gatukonsten är *inte beställd*, helt enkelt. Gatukonsten är dessutom ofta anonym till skillnad från den vanliga konsten. Börjar man nysta i andra skillnader mellan gatukonsten och den vanliga konsten blir resonemanget genast mycket mer tvivelaktigt. De beställda konstverken i staden är oftast skapade av erkända konstnärer. Det hade därför varit enkelt att säga att gatukonsten istället är skapad av amatörer och att detta därför är en betydande skillnad. Men faktum är att många gatukonstnärer faktiskt har en konstnärlig eller grafisk skolning (Andersen, et al. 2007, bl a sid 14, 16-17, 19-20). I fråga om uttryck och utformning finns självklart generella skillnader mellan gatukonsten och den offentliga konsten, samt uppenbara typexempel av dem båda, men det finns också ett gränsland där det inte alltid är så uppenbart vilken konst som ”ska vara där” och inte. En del moderna konstverk uppvisar till exempel ett formspråk liknande gatukonstens. Vissa moderna konstverk intar också en mer mobil ställning i staden precis som gatukonsten. I Malmö dök till exempel en jättelik lampa upp för något år sedan som flyttades runt och stannade bara en kortare tid i de olika stadsrummen (se bild 24).

Historia

För att förstå fenomenet gatukonst lite bättre kan det vara intressant att följa det bakåt i historien och se på den utveckling som skett över tiden. För att kunna göra detta är det ofrånkomligt att också studera graffitins historia. Gatukonsten tog nämligen sin början i New Yorks graffitiscen under det sena 70-talet. Graffiti har i sin tur en historia som sträcker sig tusentals år bakåt i tiden. I dagens medierapportering kan det vara lätt att få uppfattningen att graffiti är en förhållandevis ny fluga som fötts som en följd av en uppluckrad moral hos dagens ungdomar och en ansvarslös hållning gentemot vårt offentliga rum. Dagens ungdomars bristande moral må vara en sak, men studerar man fenomenet graffiti ur ett historiskt perspektiv upptäcker man snart att företeelsen på inget sätt kan räknas som en ”ny fluga”.

Ett av de tidigaste exempel på graffiti som hittats återfinns i staden Ephesus i antikens Grekland (nuvarande Turkiet) där en avbildning av en hand, ett hjärta, ett fotavtryck och ett nummer på en mur gör reklam för en närliggande bordell. Vidare har graffiti hittats i Romarikets Pompeji där vulgära och politiskt frustrerade texter klottrats på stadens väggar, samt i Mayakulturens tempelstäder (Van Joel 2006). Behovet att olovligt markera sin plats eller åsikt i stadens rum har med andra ord funnits länge. Napoleons trupper använde graffiti som ett verktyg att markera sitt territorium med, samt att framhålla att platsen tagits under besittning (Van Joel 2006). Meningar som ”*Anna was here*” återfinns med andra ord inte bara på 2000-talets offentliga toaletter utan kan följas som en återkommande tråd hundratals år bakåt i tiden.

Från antikens Grekland via Pompeji och vidare under århundradena har graffitins verktyg och stilar ändrats och det var först i New York och Philadelphia i slutet av 1960-talet som graffitikulturen kom att utvecklas åt det håll vi idag känner den (WSP1). För att förstå den utveckling som skedde under den här tiden är det viktigt att nämna de förhållanden ur vilka graffiti växte. New York och Philadelphia var under 60-talet, precis som många andra städer i USA, i en ekonomisk och social kris. Den industriella produktionen sjönk i takt med en ökad arbetslöshet och kriminalitet, och stora delar av bebyggelsen i städernas yttre stadsdelar var under all sanitär kritik (Nationalencyklopedin). New York höll fysiskt på att brytas ner och tunnelbanesystemet var näst

intill kollapsat. Att vara ung i dessa städer var under den här tiden en frustrerande tillvaro, och som ett sätt att markera sin existens och betydelse för samhället började ungdomsgäng klottra sina signaturer (tags), på husväggar i grannskapet (WPS1). Klottret blev en trend med sin bas i den urbana hiphop-scenen, och tack vare den uppmärksammade artikeln *Taki183 Spawns Pen Pals* i New York Times den 21 juli 1971 om en springpojke som spritt sin signatur Taki183 över hela New York exploderade plötsligt den färgsprakande graffitiscenen (Kimvall 2007, sid 13). Från att ha bestått av ett simpelt signaturspridande kom graffiti att utvecklas till en uppmärksamhetstörstande konstform som färgade de nerbrutna grannskapen genom sina målningar (WPS1). Strömningarna spreds snabbt till andra städer i USA och även vidare till Europa och övriga världen under 1970- och -80-talet.

Medan graffitin spreds från New York till övriga delar av världen började gatukonsten att utvecklas i staden. Studenterna på konstskolan School of Visual Arts inspirerades och bytte erfarenheter med stadens graffitikonstnärer och en rörelse som låg mellan den klassiska graffitin och den respekterade konstvärlden började sakteligen utvecklas. Den senare mycket uppmärksammade pop-konstnären Keith Haring var en av studenterna som studerade vid skolan i slutet av 70-talet (Wikipedia. Sökord Keith Haring). Han sökte sig ut till tunnelbanan och började måla sina verk med icke-permanenta kriterier på tomma reklamplatser (Andersen, et al. 2007, sid 44). Andra viktiga namn som förde utvecklingen framåt var Jean Michael Basquiat och Richard Hambleton. Jean Michael Basquiat var en pop-konstnär i New York med rötterna i den urbana graffitiscenen (Wikipedia. Sökord Jean Michael Basquiat). Richard Hambleton var en konstnär som sökte sig utanför galleriets väggar och ut på gatan. Han spred sina uppmärksammade ”mordplatser” runt om i USA där han målade konturerna efter mördade kroppar på gatorna så som polisen gör, och skapade därmed förvirrade och skrämda reaktioner hos befolkning och media (Dewdney 1982).

I Paris dök i början av 1980-talet en ny form av graffiti upp som inte tidigare hade setts i staden. Det var signaturen Bleck le Rat som börjat använda sig av stenciler för att skapa schablonbilder på väggen, vilket var något han hade lärt sig under sina konststudier (Hallmann sid 9). Tekniken spred sig så småningom till övriga Europa och USA. Dagens schablongatukonst som utövas av till exempel brittiske Banksy påminner mycket om Bleck le Rats 80-talsschabloner (Andersen, et al. 2007, sid 44). När sedan amerikanen Shepard Fairey några år senare spred ett stencilerat ansikte tillhörande brottaren André de Giants lade detta ytterligare grunden för stilen som kom att kallas för gatukonst (Andersen, et al. 2007, sid 108). Stencilerade människor, och speciellt ansikten, är idag ett mycket återkommande fenomen inom gatukonsten, kanske till och med det man kan kalla gatukonstens urtyp. Ett exempel är Hop Louies kända bilder av ”antihjälten” Christer Pettersson som han spridit i Stockholmsförorten Sollentuna efter vederbörandes bortgång (Andersen, et al. 2007, sid 69).

Till Sverige kom gatukonsten under det sena 80-talet. En av förgrundsgestalterna i den svenska gatukonsten är den ännu verksamme signaturen Akay (Hallmann sid 9). Det tog dock ett bra tag innan gatukonsten etablerade sig på allvar i Sverige. Det är egentligen först de senaste åren som gatukonsten blivit den nationella och kraftfulla rörelsen den är idag (Andersson, et al. 2007, sid 43) där signaturer som till exempel Akay, Klisterpeter och Hop Louie varit tonsättande.

Massmedias, inte minst Internets, inflytande på gatukonsten måste också nämnas som en del i spridandet av rörelsen de senaste tio åren. Hur snabbt trender spridits märks inte minst i historien runt rondellhunden där nästan varenda liten by i Sverige inom loppet av veckor hade sin egen lilla rondellhund. På Internet finns idag massvis med olika sidor där gatukonstnärer och gatukonstintresserade kan lägga upp bilder, kommentera på och inspireras av andras verk (exempelvis www.gatukunst.se och www.atlasmuren.se).

3. VARFÖR UPPKOMMER GATUKONSTEN?

Gatukonstnärernas drivkrafter

Akay är, som framgått av tidigare kapitel, en av Stockholms mest aktiva gatukonstnärer. Han har under åtskilliga år spritt sin konst över staden och inspirerat, och irriterat, många med sina spännande, galna och uttrycksfulla verk. Han vägrar dock att kategorisera sig eller förklara sina motiv. Han säger att han låter sina verk tala för sig själv (Akay & Peter 2006, sid 3). Och kanske är det just det gatukonsten handlar om; att kommentera genom att låta betraktaren välja vad det är som kommenteras. Att som betraktare inte veta vad syftet med verket är. Gatukonsten är oftast anonym och till skillnad från galleriets konstutställningar finns det ingen informationsskylt eller förklarande broschyr om bakgrunden till verket. Gatukonsten lämnar istället ett stort utrymme för individuella tolkningar hos den förbipasserande. Men bakom varje verk finns det ändå en drivkraft som gjort att någon ansett det värt att trotsa lagen och göra denna typ av konstnärligt intrång i vårt offentliga vardagsrum. Hur ser då den drivkraften ut?

I en intervju på SVT i februari 2008 berättar några av medlemmarna i gruppen Stick-Kontakt om sin syn på deras verksamhet. Gruppen stickar små fodral till dörrhandtag, halsdukar till statyer och andra små värmande föremål i det offentliga stadsrummet och har inspirerats av det amerikanska stickkollektivet Knitta Please. De säger sig vilja väcka tankar hos allmänheten med sina verk. Spridandet av alstren är en politisk handling, en reaktion mot olika tendenser i dagens samhälle, som till exempel det ökande gatuvåldet i staden. De omsorgsfullt stickade objekten är dessutom gratis konst åt folket, menar medlemmarna. Föremålen utstrålar en slags anti-stress i dagens opersonliga och stressade samhälle. De finner också glädje själva i stickandet och tycker att anti-stress-effekten fungerar även på dem. (SVT 2008-02-17)

Stick-Kontakt är ett bra exempel när man pratar om gatukonstnärers intentioner eftersom det i deras motiv ryms tre av de vanligaste motiven. Där finns:

- Den politiska handlingen. Gatukonsten fungerar som en kanal ut till allmänheten för ett politiskt budskap eller en protest.
- Spridandet av konsten. Syftet med konsten är att smycka det offentliga stadsrummet och göra det vackert. Konst är vackert och till för alla.
- En kul grej. Att göra gatukonst är spännande och ger personlig tillfredsställelse.

Den politiska handlingen

Precis som i Stick-Kontakts fall verkar det ofta vara en kombination av olika motiv som driver

gatukonstnären. Den politiska handlingen tycks dock i relativt många fall finnas i någon form som en del i drivkraften. Rätten till, eller skyldigheten inför, det offentliga rummet är ett återkommande argument. Ulrika Erdes som broderar korsstyggn på Skånes bussar tycker att alla borde ta initiativ i den offentliga miljön för att värna den. Hon tycker att vi alla har ett ansvar för det offentliga stadsrummet som går utöver att bara betala skatt. Det offentliga stadsrummet är en arena för kommunikation och möten och gatukonsten bidrar till just detta, anser hon. Att göra gatukonsten olaglig tycker hon är märkligt *"Ska all kommunikation behöva godkännas först?"*. Hon poängterar vikten av att sända ut positiva budskap som en motvikt till de "destruktiva budskap" som till exempel fimpas, spottloskor och skräp som möter oss i staden. (P1 2008-03-03) "De Professionella Konstgangstrarna" i Södertälje är av samma åsikt. De ser det som sitt ansvar att ta hand om olika platser, vilket de till exempel gjort med sitt projekt "Plan mot ensamheten" där de ställde ut gula soffor i det offentliga stadsrummet som signalerade att den som satt där ville ha någon att prata med (Andersen, et al. 2007, sid 13). Vissa gatukonstnärer framhäver storstadens anonyma virrvarr av människor och händelser som en orsak till deras behov av att göra sig en plats i staden. Att visa att man finns där och kan sätta spår.

En del framhåller också den ökande privatiseringen och kommersialiseringens baksidor som ett problem där det offentliga rummet sakta görs mindre öppet för alla. Öppna stadskärnor lakas ur och den offentliga butiksservicen flyttar in i inglasade gallerior. I de offentliga parkerna smyger sig privata intressen också in, som i Green Park i centrala London där de öppna gräsmattorna täcks av solstolar som man bara får sitta i om man betalar. Resultatet blir ett samhälle där den enskilda individens plats hamnar i skymundan. Reklamens allt större roll i våra stadsrum väcker också starka åsikter hos många, och detta är något som nämns av flera gatukonstnärer. En undersökning som gjordes 2006 av Posten visade att det svenska folket upplever att reklamen tar för stor plats i deras liv. Hela 85% tyckte att det fanns för mycket reklam (alla former av reklam) i samhället, 10% ansåg att reklamen var omoralisk och 20% ville se ett helt reklamfritt Sverige (Holmberg 2007, sid 13). Även om reklamen under 1900-talet vuxit fram till att bli en del av stadslivet, och dess närvaro har en viss positiv inverkan på stadsbilden (i form av ljus och färg) kan en del tycka att den tar för stor plats. Det är svårt att undgå utomhusreklamen på samma sätt som andra typer av reklam. Vill man inte se TV-reklamen kan man välja att byta kanal när den kommer eller helt enkelt välja reklamfria kanaler, likaså på radion. En simpel *Ingen reklam tack!* –skylt på brevlådan besparar oss också från postreklamen. I staden är reklamen dock inte lika enkel att välja bort. Viss reklam i staden kan uppfattas som sexistisk eller kränkande av många, men trots det har den ändå en laglig roll i det offentliga stadsrummet, eftersom någon har betalat för dess plats. När en målning av en gatukonstnär istället kommer upp på en vägg är denna olaglig, även om den skulle väcka mer positiva känslor hos förbipasserande än reklamaffischen bredvid. Det offentliga stadsrummet som ett demokratins rum kan därför av vissa anses hotat av reklamen. Gatukonstgruppen Åskiljorna från Stockholm har reagerat mot reklamen. *"Var man än går får man reklam nerstoppad i halsen. Att då inte få sätta upp något som man tycker är fint är absurt!"* (Andersen, et al. 2007, sid 39). Diskussionen om reklamens plats i samhället leder lätt in på ett resonemang om etik och moral. Med medias ständiga "avslöjanden" om olika globala företags omoraliska verksamheter, som till exempel H&M:s nyligen uppmärksammade "bomullsskandal" där det framkom att de använde sig av barnarbete i tredje världen (Olsson 2007), göds missnöjet hos människor mot de multinationella företagen som beklär våra reklam-pelare. Varför har dessa människor rätt att lasta på oss sina budskap medan den lokale invånaren, utan det stora företags budget i fickan, inte har det?

Att ställa ut sin konst olagligt i det offentliga stadsrummet kan vara ett sätt att skapa en diskussion, om det offentliga rummet i allmänhet eller om just olovlig konst. Gatukonstduon Erik och John verkar i Göteborg och arbetar där med gatukonsten på ett ganska försynt och oskyldigt sätt.

De sätter upp utskurna bilder på små fåglar runt om i staden och menar att dessa symboliserar frihet och romantik. De hoppas med hjälp av fåglarna att skapa en debatt runt gatukonsten. *"Om man gillar fåglarna och tycker att det är ett acceptabelt ingrepp i offentligheten börjar man förhoppningsvis fundera över varför och vem som ska avgöra vad som är fint och fult"* säger Erik (Andersen, et al. 2007, sid 19).

Ett annat politiskt ställningstagande som vissa gatukonstnärer framhäver är gatukonsten som en motvikt till den "riktiga" konstvärlden. Precis som Stick-Kontakt påpekar så är gatukonsten gratis och till för alla. *"Så borde all konst vara"* menar medlemmarna i det konstnärliga projektet Gatu-Beda i Stockholm som med sin konst vill problematisera elitismen inom konstvärlden (Andersson, et al. 2007, sid 22). Hop Louie poängterar också han friheten ute på gatan jämfört med i den respekterade konstvärlden. På gatan bryr sig ingen om vem du är eller vilka skolor du har gått på, där är alla välkomna, menar han (Paulsson 2008, sid 18).

Spridandet av konsten

Att man vill sprida sin konst kan ibland hänga ihop med olika politiska tankar om till exempel att reklamen breder ut sig för mycket och att konsten därför behöver få större plats. Ibland framhävs dock konsten i sig som den drivande kraften. Konst är vackert och behövs därför! Gruppen Åskliljorna i Stockholm ser sin gatukonst som en gåva till andra. De gillar, precis som Ulrika Erdes, att sprida positiva budskap och göra staden vacker (Andersen, et al. 2007, sid 39). Stockholmsbaserade gruppen He! drivs också de av glädjen i att förändra staden och göra den mer livfull. De inspireras av mångfalden i städer som Barcelona och Berlin (Andersen, et al. 2007, sid 24). Gruppen Mogul målar schablonmålningar med utsökt precision. De vill att konstverken ska integreras med stadsrummet och människorna i det. De hoppas också att deras verk förskönar stadsbilden och inspirerar andra att göra något kreativt.

En kul grej

Någonstans i alla gatukonstnärers, precis som i andra konstnärers, drivkraft bör rimligen glädjen i handlingen finnas. Utan den skulle nog inga konstverk bli gjorda. Oavsett om det kombineras med en stark politisk övertygelse eller en ödmjuk tanke om att göra staden vacker så måste det finnas en tillfredsställelse i aktionen. Läser man intervjuer med olika gatukonstnärer så nämns tillfredsställelsen i handlingen ofta. En del säger till och med att de enbart gör det för att det är kul. Inga ställningstaganden, inga baktankar. Klisterpeter menar att han inte har något syfte alls med sina verk. Han brinner för det han gör och tycker att det är "asroligt". På något annat sätt kan han inte förklara det. I en intervju får han frågan *"men så ytligt kan det väl ändå inte vara?"* apropå hans simpla inställning till skapandet. *"Jodå, absolut"* blir svaret, *"det är extremt ytligt"* (Akay & Peter 2006, sid 187). Herr Ballerina säger också han att en av hans huvuddrivkrafter är att det är kul. Han gillar att göra själva målningen och att sen se reaktionerna hos folk som ser dem. (Paulsson 2008, sid 61)

Jag kan tycka att det är uppfriskande med dessa gatukonstnärer som säger precis som det är och inte döljer sina drivkrafter bakom ädla motiv. Med detta menar jag förstås inte att alla gatukonstnärer egentligen endast utför sin konst för att det är kul. Jag tror att många gatukonstnärer verkligen bryr sig om de samhällseliga problemen och väljer att göra något konkret åt det. Det verkar dock som att gatukonsten ibland faller in i en kultur där en sorts politisk korrekthet tar överhanden. Ibland verkar det som om vissa gatukonstnärer döljer sig bakom politiska argument för att rättfärdiga sina handlingar och för att kunna göra sånt de tycker är kul, trots att det egentligen inte är lagligt. I det avseendet kan graffitin ibland kännas ärligare. Där är motiven sällan ädla, men de känns i de allra flesta fallen ärliga.

4. VAD SÄGER LAGEN?

När graffitin gjorde sitt intåg i det svenska samhället under 1980-talet och de målade bilderna dök upp på platser som tillhörde någon annan började ilskna röster höras. Eftersom graffitin förstörde någonting som tillhörde någon annan kom den att betraktas som olaglig och hamnade därför under lagen om *åverkan på annans egendom*. Lagen hade tidigare syftat till brott som var kopplade till direkt vandalisering av annan egendom. I och med graffitin kom lagen dock att innefatta också oönskade *utsmäckningar* av annans egendom. Precis som det faktum att annan fysisk skadegörelse resulterar i en reparationskostnad resulterar graffitin i en saneringskostnad och man kan därmed likställa de två. (Östman 2008) Den 1 januari 2004 skärptes dock regelverket runt den olovliga konsten och all obeställd konst i det offentliga rummet kom att rubriceras som skadegörelse istället för åverkan. Ett brott rubricerat skadegörelse av annans egendom kan ge böter och fängelse upp till ett år. Beroende på klottrets omfattning kan brottet i värsta fall rubriceras som *grov* skadegörelse. Fälls man för detta kan man bli dömd till fängelse i upp till fyra år. (Tagesson 2008)

För att polisen ska ta sig an ett klotterärende krävs dock en målsägande. Klottret måste med andra ord anmälas. Utan anmälan har i teorin inget brott begåtts och polisen gör därmed ingenting även om de skulle se gatukonst ute i staden. (Östman 2008) Båda poliserna Dan Östman och Rolf Tagesson som arbetar med klotterfrågor i Stockholm respektive Malmö framhåller dock den omfattande mängd anmälningar som sker varje år. De poängterar också vilka stora kostnader klottret belastar samhället med. I Malmö behandlas omkring tusen klotterärenden per år och den övervägande delen av dessa rör tagging eller bombing (text med konturer och fyllning). Hur stor del av de tusen ärenden som innefattar gatukonst har Tagesson svårt att svara på. I de anmälningar som kommer in är det sällan bifogat någon exakt beskrivning av klottret. Företaget Klottrets Fiende No 1 arbetar med klottersanering i bland annat Malmö och de menar att företaget relativt ofta får in ärenden rörande gatukonst. Det rör sig i de flesta fall om ”färg på vägg” och mindre sällan affischer, klistermärken eller olika objekt (Fredriksson 2008). För Tagesson i sitt arbete som polis har verkets konstnärliga uttryck eller utformning ingen egentlig betydelse. Tag eller gatukonst spelar ingen roll– de är alla jämlika inför lagen. Är målningen eller objektet placerat olovligen på någon annans egendom har ägaren rätt att anmäla skadan som ett brott, det spelar ingen roll hur fint, fult, litet, stort eller uttrycksfullt verket är. Vill ägaren anmäla det så har gatukonstverket med ens blivit ”klotter”. Anmälningarna om klotter kommer i första hand in från fastighetsägare, företag eller kommunen och mindre ofta från privatpersoner. (Tagesson 2008)

Stora delar av det offentliga rummet ligger under kommunens styre. Hur mycket anmälningar om gatukonst kommer då in från kommunen? Mia Hansson arbetar med offentlig konst på gatu-

kontoret i Malmö. Hon medger att graffiti leder till en hel del polisanmälningar och saneringskostnader, men hon är däremot förhållandevis positiv till gatukonsten. Hon säger att kommunen oftast inte anmäler gatukonstverken om de inte utgör en direkt säkerhetsrisk eller hindrar människor eller fordon. Gatukontoret ställer sig inte bara positiva inför gatukonsten utan de har till och med börjat dokumentera gatukonsten för att visa denna under deras konstguide på Internet. Hansson menar att det offentliga stadsrummet tillhör oss alla och att gatukonstverken ofta ger något positivt åt stadsbilden. Inte ens om någon invånare i staden skulle framföra negativa åsikter om gatukonstverket skulle det förmodligen leda till någon anmälan eller sanering. Däremot måste man vara öppen för den pågående debatten och om ett objekt väcker stor negativ uppståndelse måste det kanske avlägsnas, säger Hansson. Mia Hansson och gatukontoret får dock inte in speciellt mycket reaktioner på Malmös gatukonstverk. På de konventionella konstverken inkommer dock en hel del kommentarer, både av den positiva och av den negativa sorten. Vad beror det på att de beställda konstverken leder till telefonsamtal till kommunen men inte gatukonsten? Luftar invånarna i staden sina åsikter om gatukonsten på andra sätt än just till kommunen? Kan-ske upplevs gatukonsten så utomparlamentarisk att invånarna inte vet var de ska vända sig med sina kommentarer. De kanske upplever att gatukonsten inte är kommunens ansvar på samma sätt som ett beställt konstverk är. Eller är det helt enkelt så att ingen har något att säga om gatukonsten? Om detta, det vill säga om invånarnas inställning till gatukonsten, diskuteras bland annat i följande kapitel.

5. GATUKONSTENS PÅVERKAN

Hur påverkas invånaren?

Den enskilde gatukonstnären når med sina verk ut till en stor grupp människor. Det offentliga rummet är till för alla, visst, men vill alla ha gatukonsten i det offentliga rummet? En betydande del gatukonst återfinns på synnerligen centrala platser i staden där massvis med människor rör sig dagligen. Många fotgängare i Malmö har till exempel trampat på Malmö Street Projects utbytta gatuklinkers eftersom de dyker upp på mycket publika gator. Något som nämns av flera gatukonstnärer är att gatukonsten är ett *kommunicerande* fenomen som söker en dialog och en reaktion hos åskådaren (se Gatukonstnärernas drivkrafter). Men hur ser då reaktionen hos allmänheten ut? Vad tycker allmänheten om gatukonsten? Tittar man på den generella inställning allmänheten verkar ha till gatukonsten och dess påverkan hos dem, finns det i dagsläget två slags motpoler. Å ena sidan finns den ständigt återkommande debatten om den olovliga konstens kostnader för samhället och därmed den enskilde invånaren i form av skatter. Vi måste alla vara med och betala saneringen av den ”skada” några få personer, gatukonstnärer, utför. En del gatukonstnärer säger att gatukonsten är gratis och till för alla, men i själva verket är den i dagsläget inte alls gratis. Saneringskostnader av statliga och kommunal egendom betalas nämligen av oss alla.

Å andra sidan växer intresset för gatukonsten hos allmänheten. Gatukonsten har fått en slags konstnärlig bekräftelse hos allmänheten och intresset har ökat explosionsartat. Bara under 2006-2007 gavs det ut tre svenska böcker om gatukonst där själva konsten låg i fokus, det vill säga bilder på mängder av olika gatukonstverk (Street Art Stockholm, Playground Sweden, Urban Recreation). I Stockholm anordnas street art-stadsvandringar i Stockholms Stadsmuseums regi (Andersen 2006), och gatukonsten har, som tidigare nämnts, också blivit kursämne. Den amerikanska skådespelerskan Angelina Jolie köpte nyligen ett verk signerat den brittiske gatukonstnären Banksy för den nätta summan av 2,5 miljoner kronor (Daily Mail 2006-09-20). På auktionsfirman Sotheby's i London säljs också samme gatukonstnärs verk för hundratusentals kronor (BBC News 2007-02-08) vilket är betydligt mycket mer än vad många etablerade konstnärer får för sina verk. I samma kvarter, på Victoria & Albert Museum i London, har färgglad ”street art” flyttat in i den respekterade museivärlden (Victoria & Albert Museums hemsida).

Gatukonsten verkar alltså ha en ganska populär ställning hos allmänheten, i alla fall när den syns i mer organiserade former som i galleriernas ordnade salar eller tryckta i en bok. Men är den här bilden av den ”populära gatukonsten” giltig även när man ser till den enskilda invånaren i staden och inte bara till de generella strömningarna som medierna uppvisar? För att få en tydligare uppfattning om människors inställning till gatukonsten valde jag att göra en mindre studie nere

på gatunivå.

Undersökning

Genom att visa tjugosju personer bilder på tio olika konst- eller bildmässiga fenomen i staden och låta dem bedöma hur positivt alternativt negativt de upplevde att de påverkades av dessa kunde jag bilda mig en lite tydligare bild av invånarens inställning till gatukonsten. Av de personer som deltog i undersökningen var 37 % män och 63 % kvinnor. Den något sneda könsfördelningen berodde på att kvinnor på gatan var betydligt mer benägna att delta i undersökningen än vad männen var. Åldersintervallet i gruppen var från sexton till sjuttiofyra år.

Av de tio bilderna som visades föreställde sex olika gatukonstverk. Dessa sex hade valts för att täcka in så många olika typer av gatukonst som möjligt. Eftersom gatukonsten är oerhört bred i sina uttryck kan en sådan här undersökning förstås omöjligt ge en helt rättvis bild över invånarens i stadens uppfattning om gatukonsten. För att få en helt riktig bild hade man kanske behövt visa sextio bilder på olika gatukonstverk istället för sex, samt frågat betydligt fler än tjugosju personer, men av praktiska skäl var det inte möjligt. Resultatet visade ändå vissa tydliga tendenser i invånarens inställning till gatukonsten. Bland bilderna fanns två målningar, två objekt/skulpturer, en affisch och ett antal klistermärken:

Bild 18-23. 6 olika gatukonstverk visades för deltagarna i undersökningen; Banksys målade städerska, Stick-Kontaks stickade ledstångsfodral, klistermärken, en målad kråka, en affisch av Barksy föreställande en naken rånare och en rondellhund.

Två bilder visade också beställda konstverk i staden. Anledningen till att jag valde att inte bara visa bilder på gatukonst utan också på andra konst- eller bildmässiga fenomen i staden var att jag ville få ett resultat där jag även kunde sätta gatukonsten i *relation* till något annat. De två offentliga konstverk som visades var av ganska olika typ; en klassisk bronsstaty från 1800-talet och ett modernare konstverk i form av en jättestor lampa:

Bild 24-25. 2 beställda konstverk; Lina Sporrings jättelampa och en bronsstaty.

En bild visade också en reklamskylt, och en visade en graffitimålning:

Bild 26. Reklamskylt

Bild 27. Graffitimålning

Genom att låta de tjugosju tillfrågade bedöma hur trevliga/positiva/meningsfulla de ansåg de tio objekten vara och placera in dem i en skala från ett till fem, kunde jag sedan dra mina slutsatser och diskutera resultatet.

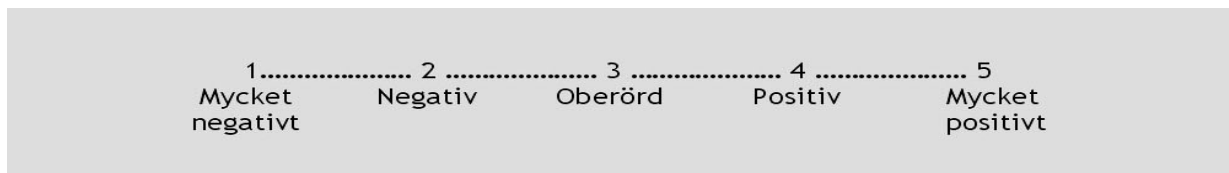

Bild 28. Bedömningsskala.

Undersökningen gav visserligen bara resultat i form av en gradient mellan positiv respektive negativ inställning till fenomenen, inga mer utvecklade svar efterfrågades. Men bilden undersökningen gav blev trots allt intressant.

Tre av bilderna fick betydligt bättre betyg än de övriga. Den bild som totalt sett fick mest positiva reaktioner var faktiskt ett av gatukonstverken, nämligen gruppen Stick-Kontakts stickade fodral till en ledstång. Hela 78 % av de tillfrågade ansåg att detta var ett positivt eller mycket positivt inslag i staden. Bara 11 % ansåg att det var negativt eller mycket negativt. En av de som tyckte att de stickade fodralen var mycket negativa var en kvinna i femtioårsåldern. Hon gav dem en tvåa med förklaringen *"visst är det en trevlig tanke, men tänk hur de ska vara efter ett regn! Usch!"*. De två andra bilderna som fick bra betyg var statyn av Karl X Gustav på Stortorget i Malmö och Banksys städerska från norra London. Båda dessa fick drygt 70 % positiva röster var och knappt

10 % negativa.

Till de bilder som också fick fler positiva reaktioner än negativa, men inte fullt lika många som de ovan nämnda, var rondellhunden från Stjärnsund i Dalarna, Lina Sporrings jättelampa och den lilla kråkan som tills nyligen suttit intill folkets park i Malmö. Rondellhunden blev av dessa tre bäst mottagen. 56 % av de tillfrågade tyckte att rondellhunden var ett positivt inslag i staden och 15 % tyckte den var negativ. Flera av de svarande hade någon positiv, personlig relation till fenomenet rondellhund och gav den därför ett positivt betyg. En kvinna i fyrtioårsåldern berättade till exempel att hennes dotter hade byggt en rondellhund med sin skolklass och hon tyckte det var en rolig trend, betyget blev därför en femma (Mycket positiv).

De fyra resterande bilderna (klistermärkena, graffitimålningen, reklamskylten och affischen med den nakna rånaren) fick fler negativa reaktioner än positiva. Sämst bemött av alla bilder blev graffitimålningen. 70 % av de tillfrågade var negativt inställda till denna. Klistermärkena ansågs inte heller speciellt trevliga; 63 % satte dessa på den negativa sidan. Knappt 4 %, det vill säga 1 person, tyckte att graffitimålningen och klistermärkena gav positiva känslor. Affischen med den nakna rånaren gav precis som graffitimålningen och klistermärkena många negativa reaktioner (63 %). Till skillnad från de andra objekten på den negativa halvan fick dock denna också en hel del positiva reaktioner (19 %). Många av de tillfrågade tyckte att den nakna rånaren var obehaglig. En kvinna i 30-årsåldern gav rånaren och klistermärkena en etta vardera, men poängterade att det låga betyget berodde på helt olika saker. Klistermärkena tyckte hon bara var fula medan rånaren var uppseendeväckande och intressant, men mycket obehaglig.

Reklamskylten var den bild som flest ställde sig *oberörda* inför. Fler än varannan tillfrågad (52 %) ansåg att reklamskylten inte berörde dem på något sätt. Av den resterande hälften hade de allra flesta en negativ inställning till reklamskylten (37 %).

Tolkning av resultaten

Av undersökningen kan man dra slutsatsen att gatukonstens olika skepnader väcker mycket blandade känslor. Vissa former av gatukonst uppskattas och värderas högt av många, till och med högre än vissa konventionella konstverk. Till dessa hör framför allt de gatukonstverk som folk finner underhållande. Banksys städerska, det stickade ledstångsfodralet och rondellhunden väckte skratt och glada miner hos de flesta, och flera av de tillfrågade kommenterade också ”roligheten” i dessa. En kvinna i trettioårsåldern skrattade och undrade var hon kunde hitta dessa ”roliga grejer” och syftade på Banksys städerska och de stickade fodralen. Intressant är också att alla dessa gatukonstverk är relativt stora och tar ett anseeligt fysiskt utrymme i stadsrummet till förfogande. Man skulle kunna tänka sig att mer diskreta konstverk som inte är lika uppmärksamhetstörstande skulle uppfattas som mer positiva, men uppenbarligen är så inte fallet. Den mer lågmälda kråkan som tar upp ett betydligt mindre rum till förfogande anses inte mer positiv än den grandiosa städerskan.

Flera gatukonstverk uppfattas också betydligt mycket mer positiva än reklamskyltar. Det är dock lite förvånande att reklamskylten inte väcker mer starka känslor hos svarspersonerna. Som nämndes i svarsresultaten ställde sig de allra flesta i undersökningen helt *likgiltiga* inför reklamskylten. Tittar man på gatukonstnärernas inställning till reklamen så är denna betydligt mer negativ (se gatukonstnärernas drivkrafter). Man skulle utifrån detta kunna dra slutsatsen att långt ifrån alla invånare i staden ställer sig direkt negativa till reklam, men att det framför allt är människor från denna negativa grupp som just *håller på med gatukonst*.

Alla gatukonstverk väcker dock inte positiva känslor. Klistermärken är till exempel ett fenomen som föder övervägande negativa eller till och med mycket negativa reaktioner. Gatukonstverk som känns påträngande och obehagliga (som den nakna rånaren) uppfattas också av de flesta negativa.

Undersökningssvaren tyder på att olika personers positiva respektive negativa inställning till gatukonsten är beroende av ålder. 33% av de tillfrågade personerna är 50 år eller äldre. Bland dessa tillfrågade är inställningen till gatukonst och graffiti betydligt kärvare än i den totala gruppen. Den klassiska bronsstatyn föreställande Karl X Gustav är den klart populäraste, ingen i 50+-gruppen uppfattar denna som negativ. Alla gatukonstverk samt graffitimåningen får dock procentuellt färre positiva reaktioner än i den totala svarsgruppen. Rondellhunden är det enda undantaget där procentsatserna är ungefär desamma. Klistermärkena, affischen (den nakna rånaren) och graffiti får i 50+-gruppen inte en enda positiv röst!

Vad det gäller könsfördelningen så är skillnaderna i svaren obetydliga. De män och kvinnor som deltagit i undersökningen har en högst likartad syn på konstfenomenen.

Hur påverkas stadsrummet?

Hur det offentliga stadsrummet påverkas av gatukonsten hänger intimt samman med föregående kapitel. Det offentliga stadsrummet befolkas ju av människor och det bör därför vara dessa som avgör hur stadsrummet faktiskt påverkas av gatukonsten. Olika människor uppfattar troligtvis de offentliga stadsrummen på olika sätt och därmed också en eventuell påverkan av den gatukonst som finns där. En och samma person kan också uppfatta förändringar i ett stadsrum i olika hög grad beroende på i vilket sammanhang han eller hon passerar rummet. När jag stressad hastar över Värnhemstorget i Malmö en måndagsmorgon, försjunken i mina egna tankar, är sannolikheten stor att jag bara vagt lägger märke till gatukonst som dykt upp där och därmed inte upplever att stadsrummet har påverkats speciellt av denna. Strosar jag däremot förbi i maklig takt en solig söndagsförmiddag är chansen större att jag uppmärksammar förändringen och rummets påverkan av den.

Hur olika personer upplever att stadsrummet påverkas av gatukonsten styrs dock självklart av gatukonstverket och rummets utformning. Om en stor målning placerats på en vägg längs en gata upplever nog de flesta att stadsrummet ändrats ganska drastiskt. En mindre detalj är dock svårare att upptäcka och kan lämna ett stadsrum helt opåverkat eftersom besökaren i rummet inte upptäcker konstverket. Relativt mycket gatukonst är ganska diskret insmugen och tar inte för sig allt för mycket av stadsrummet. Exempel på detta är åter igen Malmö Street Projects utbytta gatuklinkers som man märker först när man är alldeles nära. Objekten behöver dock inte vara små för att upplevas som diskret insmugna; de kan mycket väl vara stora och högst synliga. Men när de samspelar med stadens naturliga formspråk så smälter de ändå in i stadsrummet bättre. Ett exempel på detta är Barksys fotograferande turister (se bild 12) som är både stora och högst synliga men ändå lätta att missa eftersom de ser ut som "naturliga" element i staden, det vill säga verkliga fotograferande turister.

Även små gatukonstverk kan påverka ett stadsrum mycket. För någon som känner till ett visst stadsrum och vet att ett gatukonstverk finns där ges stadsrummet automatiskt en ny dimension, det vill säga rummet föder plötsligt nya associationer. Vid folkets park i Malmö har länge den ti-

digare nämnda lilla kråkan suddat målad på en betongmur (se framsidesbild) och även om den inte är uppenbart framträdande i stadsrummet så tänker jag alltid på den när jag rör mig förbi platsen, även när jag kommer från ett håll där kråkan faktiskt inte syns. Gatukonstverket har därmed i allra högsta grad påverkat det stadsrummet, *för just mig*.

En av förklaringarna till varför gatukonsten och graffitin betraktas som olaglig i det offentliga stadsrummet är att de anses orsaka en negativ trend; en graffitimålad vägg sänder ut signalerna att platsen är övergiven och i en nedgångsfas, och ytterligare ”vandalisering” kommer därmed på köpet (Andersen, et al. 2007, sid 129). Det anses generellt negativt för ett stadsområdes status samt för fastighetspriserna i området om *graffiti* förekommer där (Claeson 2005, sid 7). Men stämmer verkligen detta när vi pratar om *gatukonst*? I ett brev till tidigare nämnde Banksy på hans hemsida skrev en man från östra London följande:

“I don’t know who you are /.../ but I am writing to ask you to stop painting your things where we live. /.../ My brother and me were born here and have lived here all our lives but these days so many yuppies and students are moving here neither of us can afford to buy a house where we grew up anymore. Your graffiti are undoubtably part of what makes these wankers think our area is cool.” (Banksy 2004, sid 20)

Brevet ger en helt motsatt bild om gatukonstens påverkan av olika stadsområden än den rådande inställningen om graffitin (i brevet används visserligen termen *graffiti* för Banksys verk, men enligt uppsatsens definition för *gatukonst* hör Banksys konst dit). Vissa befolkningsgrupper uppfattar alltså, om man ska tro brevet, stadsrum som innehåller *gatukonst* som mer attraktiva än stadsrum utan, vilket ger ett högt bostadstryck som följd. I brevet nämns bland annat studenter som en av de grupper som hellre vill bo i områden där gatukonst förekommer och som anser gatukonsten som ”cool”, vilket stämmer överens med den tidigare presenterade undersökning om människors inställning till gatukonsten där yngre personer var avsevärt mycket mer positiva än äldre personer.

En kvalitet i gatukonsten som inte finns på samma sätt i den konventionella, offentliga konsten är förgängligheten. För stadsinvånaren dyker gatukonsten oftast upp som ett hastigt flimmer i vardagen. När man passerar ICA den ena dagen finns konst på trottoaren. Nästa dag är den borta. Dessa små, temporära förändringar i det offentliga stadsrummet tror jag skapar en kvalitativ dynamik åt rummet och en nyfikenhet hos invånaren. Upptäckten av ett gatukonstverk får i alla fall mig att titta efter lite extra eftersom jag vet att det kanske inte är kvar när jag går förbi nästa gång. Gatukonstens förmåga att ta tomma platser i staden (eller ”glapp i arkitekturen” som stockholmsbaserade gatukonstnären Elepënor uttrycker det (Andersen, et al. 2007, sid 17)) i besittning och ge dem en ny mening tror jag är mycket viktigt när man talar om gatukonstens inverkan på det offentliga stadsrummet. Dessa små, övergivna ytor ges plötsligt nytt liv, och nyfikna blickar riktas till platser som ingen tidigare brytt sig om. För att reaktionerna mot dessa små konstverk ska vara just nyfikna och positiva och inte upprörda och irriterade tror jag dock att det krävs ett större ansvarstagande från gatukonstnärernas sida. När ett konstverk har passerat sitt bäst-före-datum och det börjar chansera bör det också plockas ner eller tvättas bort av den som satte dit det. Affischer med slokande hundöron, flagnande färg, trasigt glas eller stinkande stickade ledstångsfodral gör inte gatukonsten rättvis, och är precis vad gatukonstens motståndare pekar på när de fördömer gatukonstens ansvarslösa ställning gentemot det offentliga.

Vad det gäller konstverkens delaktighet i stadsrummet så upplever jag en viss skillnad mellan graffitin och gatukonsten. Gatukonsten är ganska ofta platsspecifik och samspelar med omgivningen på ett tydligare sätt än graffitin. Kanske samspelar graffitibilden med det omslutande rum-

met i minst lika hög grad som gatukonsten, men det framgår inte lika tydligt för mig och många andra som inte är insatta i graffitins uttryckssätt och fromspråk. I gatukonstens generellt mer lätt-tillgängliga formspråk kan den förbipasserande se kopplingar mellan verket och det omgivande rummet. Alstret blir en kommentar till något som inte framgår lika tydligt utan det rumsliga sammanhanget.

Bild 29. Platsspecifik gatukunst i Stockholm, okänd konstnär.

Gatukonsten har dock, som nämns tidigare, på sista tiden börjat flyttat in i gallerivärlden och säljas som konstverk på auktioner. Frågan är om inte gatukonsten går miste om något när den flyttar in i gallerierna. Den uppkäftiga kommentaren om konstverkets plats i det offentliga rummet går direkt förlorad när den köpts av ett företag och placerats på en vägg inomhus, likaså verkets samspel med det omgivande stadsrummet. Kan man över huvud taget kalla gatukonsten för *gatukunst* även när den flyttar in på museum och privata vardagsrum? Går man tillbaka till definitionen för gatukunst som ”illegal konst i offentliga rum” eller ”obeställd konst i offentlig stadsmiljö” så är det ju tydligt att gatukunst inte ska vara beställd, samt att den ska finnas i stadsrummet och ingen annanstans.

Hur kan man som planerare bemöta gatukonsten?

Eftersom gatukonsten förut inte varit lika vanlig som den är i dagens stad har det inte funnits någon anledning för kommuner i Sverige att ta ställning inför fenomenet. Med gatukonstens spridning har en tydligare hållning gentemot företeelsen känts relevant. Vissa kommuner har då intagit en förhållandevis liberal ställning inför gatukonsten. Malmö är ett sådant exempel. Som tidigare nämnts låter Malmö Stad många av de gatukonstverk som smugit sig in i stadsbilden sitta kvar. Vissa konstverk har till och med suttit kvar i flera år. Ett exempel på detta är den lilla kråkan vid Folkets park (se framsidesbild). Malmö Street Projects skulptur som satts upp på en vägg längs en av Malmös mest pulserande gågator föreställande två övervakningskameror som tomt stirrar in i varandras linser är ett annat långlivat exempel. Den sattes upp runt årsskiftet 2007/08 och har sedan dess prytt den putsade väggen. När en trottoar i Malmö skulle läggas om togs Malmö Street Projects beklädda gatsten upp men stoppades sedan noggrant tillbaka ner i

den nya beläggningen (Andersen, et al. 2007, sid 85).

Stockholm Stad kan nämnas som ett exempel på en kommun med striktare inställning till gatukonsten. Mats Frej på Stockholms trafikkontor säger att de har en hård linje mot klotter, detta för att hålla Stockholm rent och snyggt. I klotter innefattas då både gatukonst, graffiti och olaga affischering. Han säger att Stockholm Stad inte betraktar de olika typerna av olaga konst på olika sätt utan sanerar allt enligt stadens ”24-timmarsregel” (det vill säga att allt anmält klotter ska saneras inom 24 timmar). Saneringen är heltäckande och man ser inte genom fingrarna med någon form av verk.

Hur påverkas då gatukonsten av planerares olika ställningar inför fenomenet? Stockholms nolltoleranslinje är förmodligen den metod som triggar gatukonstnärerna att utöva sin konst mest. Rimligen borde också den linjen föda mest politiskt frustrerad och ifrågasättande gatukonst. Om kommunen istället intar en vänlig hållning inför gatukonsten bekräftar de *konstnärligheten* i företeelsen och lägger det längre ifrån begreppet *klotter*. Det naturliga vore förstås att en sådan positiv ställning från kommunens sida skulle leda till mer gatukonst i staden. I en måttlig mängd tror jag också att den gör det. Men om kommunen ställer sig så positiv till gatukonsten att de näst intill legaliserar den tror jag att det kan få en motsatt effekt. Eftersom gatukonsten till stor del bygger på politiken i handlingen, det vill säga att man genom utförandet hävdar sin rätt till platsen gentemot högre makter (däribland kommunen), kanske lite av poängen med utövandet går förlorad om kommunen tillåter den. Handlingen blir då inte längre en protest och ett politiskt budskap i sig. Gatukonsten skulle säkert utvecklas åt ett helt annat håll om kommunen intog denna legaliserande ställningen, och kanske skulle den till och med minska i omfattning. Om man som planerare i staden försöker främja invånarnas spontana initiativ genom att tillåta gatukonsten hamnar man nog därför ofta i ett slags omvänt läge. Kanske kan man istället fundera över hur man kan uppmuntra människor till att kreativt engagera sig i det offentliga stadsrummet på andra sätt för att skapa en levande och diverserad stad.

Malmö Stads linje där fenomenet inte helt uttalat är godkänt, men där man emellanåt ser genom lagens fingrar med gatukonstverk man finner trevliga, kan av vissa anses vara den gyllne medelvägen. Staden smyckas då av den spontana konsten, men dränks inte i den (eftersom en stor del av konsten plockas bort). Tittar man på resultaten av den presenterade enkätundersökningen fick också den ”trevliga” gatukonsten bra betyg av de svarande medan den mer svårbegripliga, ”meningslösa” eller obehagliga ansågs negativ. Kanske är det alltså så invånarna i staden vill ha det; en stad med trevlig gatukonst, i en lagom mängd. Med den inställningen uppstår dock frågan om vem som egentligen ska bestämma vad som är fint och fult. Är det verkligen upp till kommunen att avgöra? Går kommunen fram för hårt i sin rensning finns risken att bara den ”strömlinjeformade” gatukonsten med rumsrena och formellt ”godkända” budskap får fribiljett in i stadsrummet medan den mer ifrågasättande gatukonsten faller till den del som censureras bort. Kvar blir då en ganska snäll och kanske lite menlös konst som inte representerar gatukonsten speciellt väl och inte väcker lika många starka känslor och reaktioner, vilket ofta är själva syftet med gatukonsten. Detta riskerar också att skapa ytterligare frustration hos gatukonstnärerna. En unik egenskap hos gatukonsten är att den är en direktkanal mellan utövaren och betraktaren. Inga mellanhänder har granskat eller ändrat dess uttryck på vägen. Börjar kommunen agera smakpolis och välja vilka gatukonstverk som är värdiga att husera i stadsrummet riskerar gatukonsten att lakas ur och förlora sin satiriska och uppkäftiga framtoning, den som kan kallas gatukonstens signum.

Att bemöta gatukonsten som planerare är med andra ord inte så lätt, speciellt inte om man anser att den är värdefull och vill främja fenomenet. Gatukonsten är ju trots allt olaglig och den bygger

lite av sin identitet på att den är just det. Mycket gatukonst uppkommer dock som en reaktion på att det offentliga rummet genomgått en förändring mot en mindre demokratisk form där det är svårt att göra sin röst hörd. Ett arbete mot ett öppnare och mer ödmjukt debattklimat i kommunen skulle därför kunna vara ett stort steg i rätt riktning, oavsett vilken inställning man har till gatukonstens existens. Man kan fundera över hur ”vanliga” människor lättare kan komma till tals i olika frågor, speciellt när det handlar om deras utemiljö och det offentliga stadsrummet. Flera gatukonstnärer upplever att de har försökt påverka beslutsfattare i olika frågor men att försöken varit fruktlösa (Paulsson 2008, sid 42). Gatukonsten har då blivit ett sätt att göra sin röst hörd eftersom det inte fungerat på något annat sätt. Reklamens plats i staden kan också vara relevant att diskutera. Ett lägre reklamtryck skulle de flesta städer må bra av. Detta anser många stadsinvånare, och i synnerhet gatukonstnärerna. Det verkar inte finnas något annat fenomen som väcker så stor upprördhet och lust att utföra olaglig konst i det offentliga rummet som just reklamen.

Ett rörligare konstklimat i det offentliga rummet är också något som en del gatukonstnärer förespråkar. Den offentliga konsten i staden är generellt ganska statisk, det vill säga den ställs ut på en plats och stannar sedan där länge. Herr Ballerina säger att han *”skulle vilja se en hela tiden pågående process, som på ett galleri där saker byts ut efter hand och ersätts med nya verk”* (Paulsson 2008, sid 49). Kanske skulle man som planerare kunna arbeta för ett livligare och mer omväxlande konstklimat i staden?

6. AVSLUTNING

Gatukonsten är ett komplext fenomen. Efter att ha studerat företeelsen under någon månads tid är detta den tydligaste slutsats jag dragit. Gatukonsten går inte att fullt förutsäga, kontrollera eller förstå. Den föds ofta på platser som ingen tidigare brytt sig om eller lagt märke till (trots att de kanske ligger mitt i en pulserande stadskärna) och förändrar dem till något helt nytt och spännande. Vad kan väl vara fel med det? I teorin är gatukonsten ett fascinerande fenomen som bygger på en slags ödmjuk tankeväckare. I praktiken är den dock inte alltid så uppskattad som den fina tanken bakom. Någonting i dess uttryck och ogenerade sätt att ta för sig i staden stör uppenbarligen somliga människor. Gatukonsten verkar ständigt omges av något slags motsatsförhållande. Å ena sidan kostar den pengar, å andra sidan är den ett intressant inslag i staden. Å ena sidan är den olaglig, å andra sidan är den vacker. Å ena sidan pekar den ut viktiga problem i samhället, å andra sidan ger den inga svar.

Gatukonsten har fötts och vuxit fram under trettio års tid. Hur ser gatukonsten ut om ytterligare trettio år? Om trendutvecklingen fortsätter åt det håll den gått under de senaste åren kommer gatukonsten att vara ett lika vanligt fenomen som gatuskyltar är i dagens stad. Fräschheten och mystiken som fortfarande präglar gatukonsten i sin ungdoms glansdagar kanske dock inte kan vara för evigt. Spraygraffitin svävade en gång också i samma nyskapande och magiska skimmer, men har efter drygt fyrtio års trogen praktik övergått till ett ganska bespottat och av många till och med avskytt fenomen. Kanske kommer gatukonsten precis som graffitin att efterlämna ett frö till en ny konstnärlig trend som utvecklar den spontana konsten och så småningom tar över där gatukonsten lagt grunden.

KÄLLFÖRTECKNING

Tryckta källor

Böcker

Akay & Peter (text av Johannesson, I., Kidpele, Lantz, M., Malm, R.) (2006) *Urban Recreation*. Första upplagan. Dokument Förlag.

Almqvist, B. och Hagelin, E. (2005) *Writers United. Historien om WUFC – Ett svenskt graffiti crew*. Första upplagan. Dokument Förlag.

Andersen, I., Borg, K., Ohlsson, S. (2007) *Playground Sweden*. Första upplagan. Dokument Förlag.

Banksy (2005) *Wall and Piece*. The Random House Group.

Barenthin Lindblad, T. och Jacobsson, M (2003) *Overground. 9 nordiska graffitimålare*. Första upplagan. Dokument Förlag.

Bonniers Svenska Ordbok. Sökord: Gatukonst, Graffiti, Konst

Carlsson, B. (2007) *Street Art Stockholm*. Bokförlaget Max Ström.

Jacobsson, M. (2000) *Dom kallar oss klottrare. Svensk graffiti*. Dokument Förlag.

Uppsatser

Andersson, C. (2005) *Gatukonst – på plats i staden*. Paper från ACSIS nationella forskarkonferens om kulturstudier, Norrköping 13-15 juni 2005.

Arkebäck, M., Sjöblom, F. (2005) *Intrigera offentlig konst och planering! Analys och samarbetsmetod samt fallstudie Ekilstuna och Uddevalla*. Examensarbete i fysisk planering, Bleking Tekniska Högskola.

Claeson, T. (2005) *Förebyggande åtgärder mot illegal graffiti. En ekonomisk studie av hur otillåten graffiti påverkas av situationella åtgärder*. D-uppsats, Nationalekonomiska Institutionen, Uppsala Universitet.

Holmberg, K. (2007) *Reklamlandskap – utomhusreklamens inverkan på stadsmiljö och stadsliv*. Examensarbete vid institutionen för landskapsplanering vid SLU, Alnarp.

Hallmann, S. *Gatukonst i Stockholm versus konstfältet*. (Inget år eller publikationsplats angiven).

Kimvall, J. (2007) *Bortom Klicheerna – om graffiti och den samtida konstens gränser*. Konstvetenskapliga institutionen vid Stockholms Universitet.

Paulsson, E. (2008) *Att planera för det oplanerade – att skapa utrymme för gatukonst i det offentliga rummet*. Individuell kurs inom landskapsarkitekturprogrammet, fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU, Alnarp.

Tidningsartiklar

Andersen, I. Stadsmuseet anordnar vandringar i gatukonst. (2006-05-14) *Stockholms Fria Tidning*, elektronisk version: <http://www.stockholmsfria.nu/artikel/7164>

Arvidsson, C. Nolltolerans mot klotter ger resultat (2008-02-06) *Svenska Dagbladet*, elektronisk version: http://www.svd.se/opinion/ledarsidan/artikel_843917.svd

Gabrielsson, C. "Snyggt och tryggt" (2007-10-17) *Dagens Nyheter*, elektronisk version: <http://www.dn.se/DNet/road/Classic/article/0/jsp/print.jsp?&a=705439>

Juggas, B. Street (sm)art Gävle. (2007-03-25) *Arbetarbladet*, elektronisk version: http://www.arbetarbladet.se/culture_article.php?id=507399&avdelning_1=103&avdelning_2=124

Lernfeldt, M. Krönika 26/2: Nolltolerans mot klotter (2007-02-26) *Göteborgsposten*, elektronisk version: <http://www.gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?a=328894>

Olsson, C. H&M köper bomull från barnarbete (2007-11-25) *Aftonbladet*, elektronisk version: <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article1328414.ab>

Wickmark, C. Hoppfull framtid för gatukonsten. (2008-03-06) *Sydsvenska Dagbladet*. Sid C5.

Tidskriftsartiklar

Dewdney, C. Richard Hambleton. (vol. 11, maj 1982) *Vanguard*, elektronisk version: <http://www.ccca.ca/c/writing/d/dewdney/dew001t.html>

Van Joel, M. Urbane Guerillas -street art, graffiti and other vandalism. (Jan/feb 2006) *State of Art*, elektronisk version: <http://www.state-of-art.org/state-of-art/ISSUE%20FOUR/urbane4.html>

Otryckta källor

Elektroniska källor

Angelina Jolie buys Brit graffiti art for £200,000. Artikel på Daily Mails nätupplaga. Publicerad 2006-09-20. http://www.dailymail.co.uk/pages/live/articles/showbiz/showbiznews.html?in_article_id=406161&in_page_id=1773

Nationalencyklopedien på Internet. Nerladdat 2008-03-06. Sökord: Offentliga rummet, Philadelphia, New York, gatukonst

Record price for Banksy bomb art. Artikel på BBC News nätupplaga. Publicerad 2007-02-08. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/6340109.stm>

Svenska Akademiens Ordlista på Internet. Nerladdat 2008-03-06. Sökord: Gatukonst

<http://www.susning.nu> (Svenskt uppslagsverk på Internet. Sökord: gatukonst) Nerladdat 2008-02-18

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Portal:Huvudsida> (Svenskt uppslagsverk på Internet. Sökord: gatukonst, konst) Nerladdat 2008-02-18

http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page (Amerikanskt uppslagsverk på Internet. Sökord: Street art, Keith Haring, Jean Michael Basquiat) Nerladdat 2008-04-02

<http://www.gatukonst.se> (Svensk Internetportal med bilder på tusentals gatukonstverk.) Nerladdat 2008-03-13

http://www.vam.ac.uk/collections/prints_books/street_art/index.html (Internetsida om Victoria and Albert Museum i Londons gatukonstsamling) Nerladdat 2008-02-18

<http://www.knittaplease.com> (Amerikansk gatukonstgrupp) Nerladdat 2008-03-11

<http://www.rondellhund.se> (Svensk blogg om rondellhundar) Nerladdat 2008-04-15

Muntliga källor

Fredriksson, J. Säljare vid saneringsföretaget Klottrets Fiende No 1. Telefonsamtal april 2008.

Frej, M. Anställd vid trafikkontoret i Stockholm. Telefonsamtal april 2008

Hansson, M. Anställd vid gatukontoret i Malmö, avdelningen för offentlig konst. Telefonsamtal februari 2008.

Tagesson, R. Polis vid Malmöpolisen. Telefonsamtal mars 2008.

Östman, D. Polis vid Stockholms Klottergrupp. Telefonsamtal februari 2008.

TV- och radioprogram

Mormorsvandalisering (2008-03-03) Studio Ett i P1.

History of street art with HOPE169 (2006-11-06) WPS1 Art Radio, elektronisk version: <http://ps1.el.net/podcasts/index.php?id=74>

Ett urgammalt kvinnligt hantverk tar sig helt nya former. (2008-02-17) Sverige! i SVT.

Bildförteckning

Framsida.	Kråka, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 1.	Spraykonstgraffiti, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 2.	Tag, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 3.	Förklarande figur. Ritad av Stina Hellqvist
Bild 4.	Förklarande figur. Ritad av Stina Hellqvist
Bild 5.	Städerska, London. Foto Åsa Skarp
Bild 6.	Se framsidesbild.
Bild 7.	Flygande kvinna, Stockholm. Bild hämtat från boken Playground Sweden av Benke Carlsson, Bokförlaget Max Ström. Foto Benke Carlsson
Bild 8.	Målad text, Stockholm. Bild hämtat från boken Playground Sweden av Benke Carlsson, Bokförlaget Max Ström. Foto Benke Carlsson
Bild 9.	Klistermärken, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 10.	Klistermärke, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 11.	Klistermärken, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 12.	”Fotograf”, Stockholm. Bild hämtat från boken Urban Recreation av Akay & Peter, Dokument Förlag. Foto Akay & Peter
Bild 13.	”Traffic Island”, Stockholm. Bild hämtad från boken Urban Recreation av Akay & Peter, Dokument Förlag. Foto Akay & Peter
Bild 14.	Rondellhund, Stjärnsund. Foto Anton Hellqvist
Bild 15.	Stickad gatukonst av Stick-Kontakt, okänd plats. Bild hämtat från Stick-Kontakts hemsida; www.stickkontakt.blogspot.com
Bild 16.	Pärlplatta, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 17.	Gatuklinker, Malmö. Foto Kolbjörn Guwallius
Bild 18.	Se bild 5
Bild 19.	Se bild 15
Bild 20.	Klistermärken, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 21.	Se framsidesbild
Bild 22.	Naken rånare, Stockholm. Bild hämtat från boken Playground Sweden av Benke Carlsson, Bokförlaget Max Ström. Foto Benke Carlsson
Bild 23.	Se bild 14
Bild 24.	Jättelampa, Malmö. Bild hämtad från jahhollis.blogspot.com
Bild 25.	Staty, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 26.	Reklamskylt, Malmö. Foto Stina Hellqvist

- Bild 27. Graffiti, Malmö. Foto Stina Hellqvist
Bild 28. Förklarande figur. Ritad av Stina Hellqvist
Bild 29. Motorväg, Stockholm. Bild hämtat från boken Playground Sweden av Benke Carlsson, Bokförlaget Max Ström. Foto Benke Carlsson

Till alla bilder som inte är tagna av författaren har tillåtelse getts från upphovsmannen att publicera bilderna i uppsatsen.